KB

KONJUNKTURBAROMETER FOR NORD-NORGE

VÅR 2012

Makroøkonomi og nordnorske næringer

TEMA:

Industri i nord

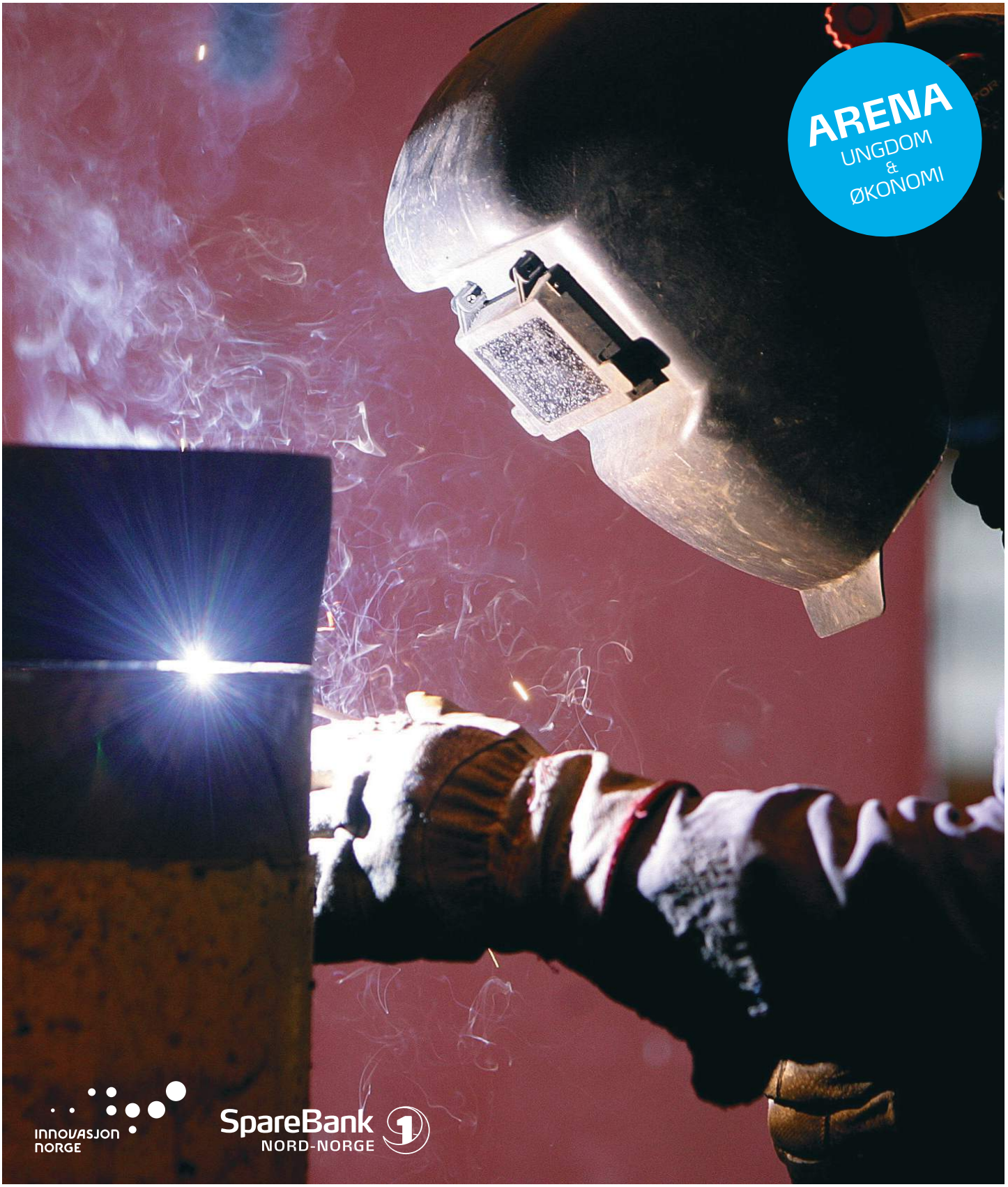

3 FORORD

4 MAKROØKONOMI

7 INDUSTRI I NORD
FULL FART I PETROLEUM
FISKEINDUSTRI I KONTINUERLIG OMSTILLING
FRA RÅVARER TIL KUNNSKAP

18 SEKTORER
INDUSTRI
PETROLEUM
MARIN
REISELIV
VAREHANDEL
LANDBRUK
BYGG OG ANLEGG
OFFENTLIG SEKTOR

23 AVHENGIG AV INNFLYTTING

26 SUMMERT

27 TABELLER

ARENA
UNGDOM OG ØKONOMI

Utarbeidet av Rød Tråd AS

KONJUNKTURBAROMETER FOR NORD-NORGE
Utgiver: SpareBank 1 Nord-Norge
Utarbeidet av: Norut AS
Utforming: Rød Tråd AS
Trykk: Lundblad Media AS
Forsidefoto: Yngve Olsen Sæbbe

Henvendelser vedrørende KB og Arena rettes til SpareBank 1 Nord-Norge, Utviklingsavdelingen.

Konjunkturbarometer for Nord-Norge finner du også på nett. www.kbnn.no – www.snn.no
Trykket på miljøvennlig papir. Både trykkeri, designbyrå og SpareBank 1 Nord-Norge er Miljøfyrtårn.

En økonomi i endring

Europeisk økonomi preges fortsatt av gjeldskrisen, men Den europeiske sentralbankens massive redningsaksjon har roet situasjonen noe. Nye lån er ingen langsiktig løsning, men landene har fått pusterom til å etablere bærekraftige økonomiske strategier. Situasjonen er fortsatt kritisk for flere land med store budsjettunderskudd, høy arbeidsledighet og negativ vekst.

Som ett av få land i verden uten statsgjeld og med mangel på arbeidskraft, er Norge i en særstilling. Likevel påvirker situasjonen oss både økonomisk og politisk. Blant annet vil konkurranseutsatte næringer påvirkes av svake internasjonale markeder. Vi må heller ikke glemme at også norske banker var avhengige av myndighetenes tiltak etter finanskrisen i 2008.

Gjeldskrisen preger det internasjonale bankmarkedet, og i det siste har særlig usikkerheten rundt land og bankers soliditet stått i fokus. Urolige kapitalmarkeder og nye reguleringer, spesielt knyttet til kjernekapital og likviditet, har gjort det dyrere å drive bank. Dette gjelder også norske banker, og vi ser at bankene effektiviserer driften for å tilpasse seg nye pålegg.

Over tid er det markedsutviklingen og egen tilpasningsdyktighet som er bestemmende for norske bankers konkurransekraft. Så også for SpareBank 1 Nord-Norge. De siste årene har vi tilpasset driften til nye kjernekapitalkrav og nye krav både til egenkapital ved boligkjøp og autorisasjon av finansielle rådgivere. Banken er meget fornøyd med å levere et resultat på høyde med de beste i Norden - til tross for store endringer.

Samtidig er vi stolte av vår posisjon og våre bidrag i en landsdel preget av optimisme og framtidstro. Nord-Norge er mulighetenes landsdel, og vi ser tegn på at bedrifter og husholdninger er godt rustet for framtiden. Etter en periode der landsdelens foretak hadde en kredittvekst under landsgjennomsnittet, har kredittetterspørselen beveget seg over landssnittet det siste året. Kombinert med fallende innskuddsvekst indikerer det et høyere investeringsnivå, og viser samtidig at landsdelens næringsliv ønsker å ta del i den framtidige økonomiske veksten.

Med rekordlav arbeidsledighet og moderat lønnsvekst, ser vi at forbruket igjen tar seg opp blant landsdelens husholdninger. Den høye kredittetterspørselen tyder også på optimisme knyttet til egen økonomisk utvikling.

Vårens Arena omhandler unge og økonomi. Å forstå hvordan unge tenker og opptrer rundt egen økonomi er viktig kunnskap, både for de unge selv og for alle som retter sin virksomhet mot yngre mennesker. Vi håper at vi gjennom Arena kan bidra til å skape forståelse rundt driverne for unges tanker om økonomi.

Vi takker de mange bidragsyterne til KB og Arena. Deres kompetanse er avgjørende for at vi kan presentere en levende referansepublikasjon for den økonomiske utviklingen i Nord-Norge.

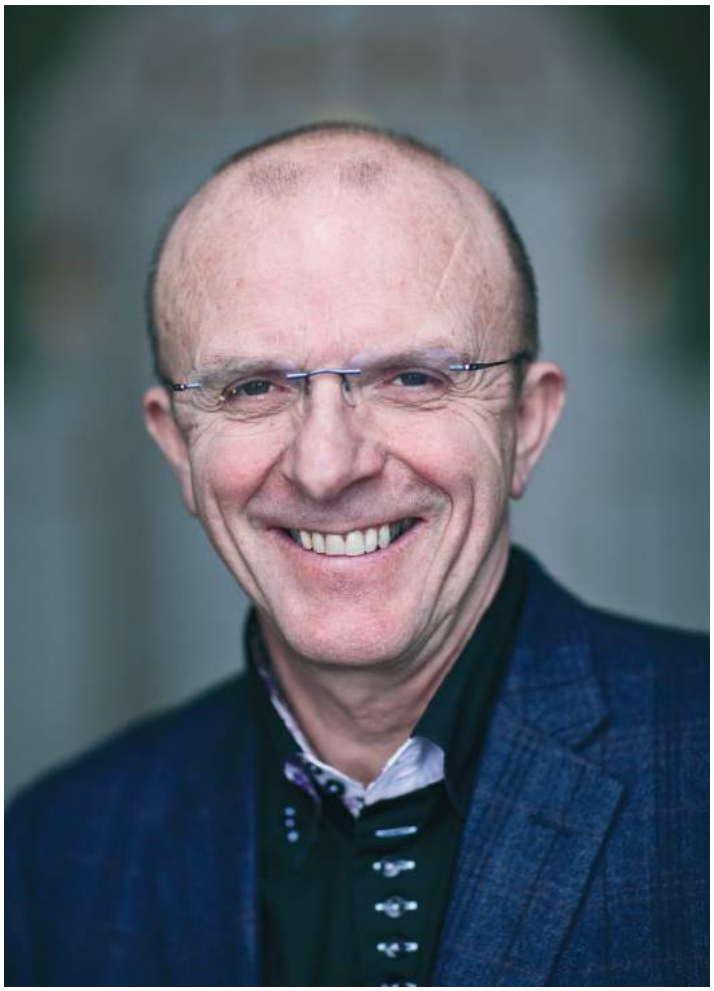

Tromsø, 14. mai 2012

Hans Olav Karde
Adm. direktør
SpareBank 1 Nord-Norge

2012 – konsolideringens år

Kina har inntatt en stadig viktigere posisjon samtidig som verdensøkonomien har vært gjennom en turbulent periode. USA har slitt med negativ handelsbalanse, høye oljepriser, banker i krise, boligboble og økende ledighet mens europeisk økonomi ikke var ferdig med finanskrisens etterdønninger før en rekke stater utover i 2011 fikk større og større gjeldsproblemer. Nå er det tegn som tyder på at 2012 kan bli året da verdensøkonomien sakte, men sikkert kom til hektene.

Den største usikkerheten i verdensøkonomien er knyttet til Europa og risikoen for en eskalering av gjeldskrisen. Dersom EU og IMF ikke greier å ta hånd om problemene i landene som sliter og ikke klarer å få til vekst, vil kapitalen og investeringene forlate regionen og forsterke de økonomiske problemene ytterligere.

Spania kan være det neste landet som vil trenge massiv hjelp fra de andre landene i eurosamarbeidet. En slik hjelp vil også vurderes ut fra nødvendigheten av å demme opp for en større eurokrise. Spanias situasjon er forårsaket av fallende huspriser, en fortsatt økende arbeidsledighet på 21,7% og underskudd i offentlige budsjetter. Landet er imidlertid ikke insolvent, som Hellas og Italia. Tyskland er den økonomiske drivkraften i EU, og har en forventet vekst i BNP på 1,4%.

Den økonomiske turbulensen i Europa i 2011 berørte USA og Kina i svært liten grad. Ytterligere problemer i europeisk økonomi vil dermed ikke ødelegge vekstakten globalt, men vil trolig medføre at Europa vil oppleve tap av investeringer og utflytting av virksomheter.

Mange europeiske land sliter fortsatt med for høy statsgjeld, sviktende BNP og svært høy ledighet. Spesielt synes land som Portugal og Spania, med henholdsvis 30% og 46% arbeidsledige under 25 år, å ha et strukturelt problem som ikke løses over et år eller to. Ungdomsledigheten er et samfunnsproblem, og i en økonomisk kontekst betyr det at en generasjons kompetanse og produktivitet går tapt fordi næringslivet ikke får gjort nytte av den. Det hjelper heller ikke den nasjonale økonomien at de arbeidsledige både konsumerer mindre og betaler mindre til fellesskapet gjennom skatter. De nyeste tallene viser en samlet ledighet på 11% for hele eurosonen.

Vekst i Kina og USA, Europa konsolideres

Den globale BNP-veksten er anslått til mellom 3 og 4% i år, økende til over 4% i 2013. Årsakene er i all hovedsak utviklingen i tre områder.

Kina

– har gjort grep som reduserer inflasjonen, og det innenlandske konsumert har dermed økt. Også eksport og handel øker. Veksten har bremset noe opp, men for landets BNP er den likevel estimert til 9%.

USA

– er ute av resesjonen. Eksporten, boligprisene og det private konsumet øker, men arbeidsledigheten reduseres likevel ikke som forventet. For 2012 er veksten i BNP beregnet til 2,4%.

Eurosonen

– vil trolig unngå resesjon, selv om den positive økonomiske utviklingen er ujevnt fordelt. Per mai knytter det seg størst usikkerhet til Spania. Det forventes lav vekst i eurosonen inneværende år og en svak stigning de neste to årene.

istockphoto.com

NORSK ØKONOMI

Norge kom relativt uberørt ut av gjeldskrisen. Etter at det har vært svikt i ordrebøkene for tradisjonell eksportindustri inkludert fisk, viser første kvartal 2012 en klar bedring. Fastlandsøkonomien hadde en vekst på 3,5% første kvartal i år.

Europa er Norges og Nord-Norges viktigste handelspartner med en eksportandel på 70%. Samtidig er de politiske relasjonene og sammenbindingene sterke. Utviklingen i Europa påvirker næringslivet gjennom handelen ut og inn, og Norge deltar aktivt i de økonomiske prosessene som har foregått og foregår for å dempe virkningene av gjelds- og finanskrisen.

Det er noen tegn som tyder på at gjeldskrisen likevel påvirket de norske husholdningene, og sannsynligvis mer på grunn av usikkerhet enn noen reell endring i økonomien. I 2011 gikk husholdningenes konsum ned og endte på 3,5%. Disponibel inntekt økte med 5,3% mens sparingen steg med 8,2%. Nedgangen i konsum skyldes altså ikke dårligere økonomi, men endrede prioriteringer. Lønnsveksten har fulgt boligprisveksten, og det er derfor ingen fare for noen boligboble i dagens situasjon.

Gjeldsandelen i norske husholdninger er av de høyeste i verden, men lav rente, lav inflasjon, høye lønninger og lav arbeidsledighet gjør dette håndterbart. Større konsum basert på en stigende gjeldsvekst er dog ingen bærekraftig utvikling. Privatøkonomien er sårbar for større renteøkninger, og den høye private gjeldsveksten kan tvinge Norges Bank til å heve styringsrenten. Argumentet for å senke renten for å få lavere kronekurs svekkes når eksportindustrien ser ut til å klare seg bra. Norges Banks argument for å holde kronekursen vil dermed være å unngå spekulasjon i og mot kronen.

Arbeidsledigheten i Norge er rekordlav, og med store investeringer i norsk økonomi, forventes det et stramt arbeidsmarked de neste årene. På grunn av en vanskelig konkurransesituasjon for deler av næringslivet, har partene i lønnsoppgjøret fått til svært moderate lønnsoppgjør – til tross for lav arbeidsledighet. Presset på enkelte typer arbeidskraft i noen regioner vil likevel trolig resultere i høye lokale tillegg.

Ledigheten er rekordlav og konkurransen om den kvalifiserte arbeidskraften tetner til. Foto: NTB scanpix

I fjor fikk Norge 65.000 nye innbyggere, i all hovedsak gjennom arbeidsrelatert innflytting. Av de nye innbyggerne var hele 47.000 utenlandske borgere. Økt immigrasjon er nødvendig for å holde presset i arbeidsmarkedet nede, og er det eneste som kan gi norske bedrifter nok tilflyt av etterspurt kompetanse. På den annen side betyr økt innflytting også økt press i boligmarkedet og kan dermed bidra til prisvekst.

Høye oljepriser anses som uheldig for den internasjonale økonomien. Samtidig driver de fram de petroleumsrelaterte investeringene i Norge. Disse investeringene vil etter prognosene øke med 27% fra 2011 til 2012 og stige betraktelig fram mot 2020. Det er særlig leverandørindustrien som merker veksten mens antall ansatte i oljeselskapene holder seg stabilt. I følge Oljedirektoratets prognoser vil aktiviteten på feltene være høy fram til 2030, før den flater ut og reduseres. Høyt aktivitetsnivå og lav ledighet gjør arbeidskraft til en knapphetsfaktor, men veksten og behovene er ulikt fordelt både geografisk og kompetansemessig.

Kampen om ingeniørene illustrerer situasjonen godt. Når petroleumsrelaterte virksomheter har stort behov for ingeniører, og kan by på bonusordninger og et lønnsnivå betraktelig over offentlig sektor, gir det utslag i søkermassen til offentlige stillinger. Oljeselskapene og engineeringkonsernene kan da også melde om godt med søkere, mens det offentlige sliter med å få tak i nok ingeniører.

Det skapes også et gap innad i industrien mellom de ansatte i konkurranseutsatt industri, som konkurrerer med produkter fra lavkostland i sviktende europeisk marked, og de som trekkes til petroleumssektoren. Også mellom yrkesgrupper er det forskjeller, og særlig fagarbeidere med maritim kompetanse og økonomer er etterspurte. Årets lønnsoppgjør viser at fagbevegelsen tar innover seg at bedriftenes konkurransesituasjon ikke bør forverres gjennom økte lønnskostnader. På den andre siden øker den innenlandske konkurransen om arbeidskraften. Denne utviklingen er kommentert som en todeling i økonomien, den delen som er petroleumsrelatert og de andre.

Aktiviteten øker markant i noen sektorer, og regioner preget av petroleumsaktivitet opplever vekst. For eksempel har Kristiansund-regionen hatt betydelig vekst de seneste tiår og det gror godt på Helgeland. Det kommer blant annet til syne i boliginvesteringene, hvor Rana har vekst, mens boligbyggingen ellers i Nord-Norge fortsatt har nedgang. Nasjonalt tar boligbyggingen seg opp, med en investeringsøkning på 15% inneværende år.

Reell vekst (%) i BNP fra året før.
Kilder: Eurostat, NBS China, Banco Central do Brasil

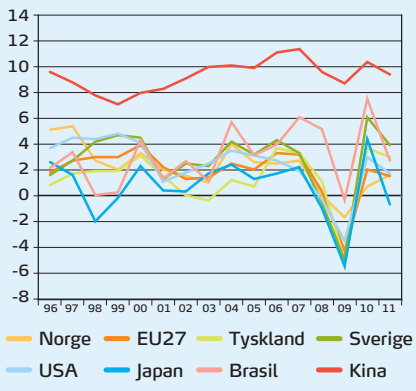

Påløpte oljeinvesteringer 1985-2011. Anslått 2012 til 186 mrd.
Kilde: SSB

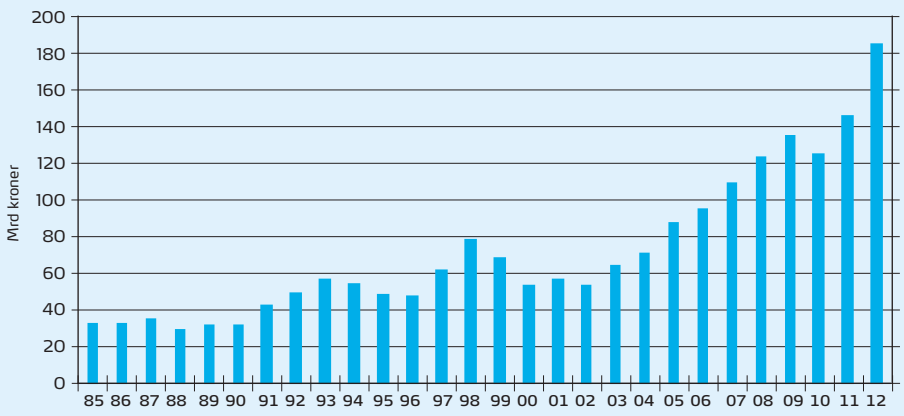

NORDNORSK ØKONOMI

Optimismen har for alvor slått inn over Nord-Norge. Til tross for enkelte tilbakeslag viser Norges Bank regionale analyse at forventninger om vekst preger bedriftene.

Nordnorsk næringsliv er i endring, og bedriftene blir stadig oftere en del av nasjonal og internasjonal økonomi gjennom eierskapsintegrering. Innen bergverk, mineraler og metall er utenlandsk eierskap dominerende. Kinas ekspansive økonomiske politikk har gitt Elkem kinesiske eiere, og det statlige kinesiske investeringsselskapet eier 30% av GdF Suez Exploration & Production som igjen har en 12% eierandel i Snøhvit. Denne relativt nye utviklingen er forårsaket av Kinas ressursbehov og muliggjort av landets økonomiske vekst.

I fiskerinæringen blir selskapene færre og større, og i disse prosessene utvannes det genuine nordnorske eierskapet. Av de større aktørene er Gunnar Klo, Norafjell, Norlaks og Nova Sea fremdeles på nordnorske hender, mens Nergård-konsernet nå har 12,5% irsk og 25% sørnorsk eierskap. Den største aktøren i landsdelens fiskerinæring er Norway Seafoods, som eies av Aker-konsernet.

Petroleumsnæringen flytter nordover, og i utgangspunktet har få nordnorske aktører denne næringen som hovedmarked. Oljemyggene Front Exploration og North Energy er forsøk på etablering av nordnorske aktører. Front Exploration har majoriteten av eiere i Tromsø, mens North Energy har en rekke aksjeeiere også utenfor landsdelen. Begge sliter kraftig økonomisk etter tomme brønner våren 2012. Andre kompetanseselskap kjøpes opp, som Sandnessjøen Engineering som Aker Solutions overtok, og oljevernselskapet Norwegian Petro Services i Harstad som nå er en del av Det Norske Veritas.

Fisk og havbruk er fortsatt viktig for landsdelen, men det lokale eierskapet utvannes.

Foto: Yngve Olsen Sæbbe

Hovedandelen av feltfunnene i nordlige Norskehav og Barentshavet er små. De har til dels vært teknologisk utfordrende å bygge ut – og tilsvarende kostbare. Høy oljepris muliggjør likevel utbygging av mindre felt. Oljeprisen forventes å holde seg høy, mens gassprisen på det amerikanske markedet presses av skifergass. Dette er med på å aktualisere spørsmålet om hvilket marked gass fra Barentshavet skal peiles inn mot og mulige transportløsninger. Regionalt ønskes ilandføring og prosessering på Melkøya LNG, da dette vil gi størst regionale ringvirkninger. Operatørselskapet for transport av norsk gass, Gassco, ønsker å legge rør fra Barentshavet til Åsgård og Kårstø. En avgjørelse om det blir gassrør eller et Tog 2 på Melkøya er ventet i løpet av året.

Flyttingen til landsdelen opprettholdes. I fjor pendlet om lag 5.000 fra Sør-Norge nordover, mens antall gjestearbeidere var om lag 4.000. I tillegg flyttet 4.300 innvandrere permanent til landsdelen. Innflyttingen av utlendinger kompenserer for fraflyttingen. En ny utfordring blir å overføre norsk innpendling til fast bosetning. Grove anslag viser vekst i innleid petroleumsrelatert arbeidskraft. Dette er kompetansearbeidskraft som landsdelen ville fått mest ut av om den var stasjonær.

Læren om staters komparative fortrinn har stått sentralt i utviklingen av norsk næringspolitikk. Kunnskapsbaserte næringer ble svaret for Norge. Det ses igjen i satsingsfelt som telekommunikasjon, it, bioteknologi og andre kompetansekrevende bransjer. Kunnskap og økt kunnskapsinnhold i produksjonsprosesser, organisering og utvikling er framtidens konkurransefortrinn for Norge og Nord-Norge.

Viktige næringer i landsdelen er fisk og havbruk, petroleum og noen aktører i mineral og metallbransjen. De må basere sin framtid på kontinuerlig omstilling og innovasjonskapasitet.

Derfor er det lite positivt at Nord-Norge de seneste år har hatt en liten reduksjon i antall ansatte i KIFT-sektoren. Kompetanse og kunnskap er av essensiell betydning for at landsdelen skal kunne opprettholde og bygge nye arbeidsplasser, som både skal matche norsk kostnadsnivå og konkurransen utefra.

Arbeidsledighetsrate

Årsgjennomsnitt. Kilde: Eurostat (AKU)

	ALLE	UNDER 25 ÅR
Spania	21,7	46,4
Hellas	17,7	44,4
Litauen	15,4	32,9
Irland	14,4	29,4
Portugal	12,9	30,1
Polen	9,7	25,8
Frankrike	9,7	22,9
Italia	8,4	29,1
Storbritannia	8,0	21,1
Finland	7,8	20,1
Danmark	7,6	14,2
Sverige	7,5	22,9
Tyskland	5,9	8,6
Norge	3,3	8,6

Industri i nord

Foto: Finnfjord AS

Industrialiseringen i Nord-Norge var basert på bearbeiding av naturressurser og en billig og stabil energiproduksjon. Dagens konkurranse er internasjonal, og det konkurreres på kunnskap, markedstilgang, lønnskostnader, kapital og geopolitikk. At bedriftene opererer på en global konkurransearena gjenspeiles i eierskiftene i nordnorsk industri, hvor store utenlandske eierinteresser er inne i alle de betydelige industrigrenene.

Statlig distriktspolitikk og virkemiddelbruk var i etterkrigstiden avgjørende for utviklingen av industri og næringsstruktur i regionene. Rik tilgang på naturressurser og store mengder billig vannkraft var stedbundne faktorer, som la grunnlag for framveksten av industristeder og dermed også for dagens verdikjeder. For Nordland, med Norges nest største energiproduksjon, medførte ressursnærheten og statens virkemidler med rimelig kraft betydelig etablering av kraftkrevende prosessindustri.

Viktige stimuli for industriutviklingen var økonomiske insentiver og langsiktige rettigheter til billig energi. På 50-tallet sto industrien for 25% av verdiskapingen i landet. I dag utgjør industrisysselsettingen under 10%. Arbeidskraftsintensiv industri har hatt den største sysselsettingsnedgangen i alle landets regioner.

NORDNORSK INDUSTRI

Dette konjunkturbarometeret har nordnorsk industri som hovedtema. Her defineres nordnorsk som aktiviteter med nordnorske eiere eller med selvstendig driftsledelse i landsdelen.

Nordland er industrifylket

Ved utgangen av 2010 var 15.700 personer sysselsatt i nordnorsk industri. Den største sysselsettingen hadde næringsmiddelindustrien med 6.100, metall- og metallvareindustri med ca 2.200 samlet og maskinreparasjon og -installasjon med 1.500. Deretter fulgte kjemisk industri med 1.037 og trevareindustri og mineralproduktindustri med i underkant av 1.000 hver. Grafisk industri, som vi finner i alle fylker, sysselsetter vel 550 personer.

SSBs statistikk viser at eksportverdien av tradisjonelle varer fra landsdelen var 28 mrd kroner i 2011, og at 66% kom fra Nordland. Det samme fylket står for hele 93% av eksportverdien av bearbeidede

varer. Over 50% av landsdelens råvareeksport kommer fra Finnmarks mineralproduksjon, og fylkets LNG-eksport utgjør hele eksportverdien av brenselsstoffer fra nord. Fram til mars 2012 økte den nasjonale eksportverdien med 6% sammenlignet med fjoråret, mens økningen i Nord-Norge var på 18%.

Det er store fylkesvise forskjeller i næringsstruktur og industriens betydning for verdiskaping og sysselsetting. Nordland står alene for nærmere 70% av industrisysselsettingen og 50% av landsdelens totale sysselsetting. I den senere tid har nedleggingen av Ruukki, Miras og RECs virksomhet medført et tap av over 700 industriarbeidsplasser i Nordland.

Ressursgrunnlaget er marine ressurser, petroleumsreservene og mineraler, og industrielt gjenspeiles dette i næringsmiddelindustri, kjemisk industri, prosessindustri og metallvareproduksjon. Samtidig øker virksomheten i petroleumsrettet leverandørindustri.

Tradisjonelt har mekanisk industri og verkstedindustri vært viktig i utviklingen av industristeder og maritime næringsmiljøer i nord, og danner fortsatt en viktig basis for ny leverandørindustri til petroleumssektoren.

Fortsatt er deler av industrien i nord råvarebasert. Tidligere var verdikjeden fra jernmalm, via jernverk til ulike avledete bedrifter i Mo i Rana sentral. Jerngruvevirksomhetens betydning er redusert, men kunnskapen om prosesser og anvendelse finnes igjen i dagens bedrifter. Økende priser på mineraler og malm har gitt ny giv i bergverksprosjekter i landsdelen, men lite tyder på at den industrielle anvendelsen vil finne sted i Norge.

Andre deler av industrien anvender halvfabrikata i sin produksjon og står selv for sluttproduktene, som for eksempel produsentene av oljevernutstyr.

INDUSTRIGRENENE

Marine ressurser

Den største industrisektoren er næringsmiddelproduksjon av marine ressurser. Sektoren sysselsatte vel 6.100 personer i 2010 og inngår i en verdikjede med foredling av hvitfisk, pelagisk fisk, laks, marine oljer og fôr. Over 90% blir eksportert, og EU, Asia og Russland er de største markedene. Eksportverdien av norsk sjømat var i 2011 på 53 mrd kroner, og havbruk sto for nesten 60%.

Marin bioprospektering er betegnelsen når marine ressurser danner basis for farmasøytiske produkter, næringsmidler, kosmetikk og lignende. Regjeringens nordområdestrategi har bioøkonomi som et satsningsfelt. Store nordnorske aktører er Biotech Pharmacon med Biotech BetaGlucans og ArcticZymes, som til sammen har 16 ansatte og 29 mill i omsetning, og Probio med datterselskapet Ayanda som har en omsetning på 500 mill kroner. Klyngen innen bioprospektering kjennetegnes av et nært forskningssamarbeid med Universitetet i Tromsø og forskningsprogrammene Marbank, Marbio, Barents BioCentre Lab og forskningsstasjonen på Ringvassøy ved Tromsø. Bedriftene er eier- og styremessig preget av stor integrasjon.

Treforedling og trevare

Det drives en del småskala foredling av skogressurser, hovedsakelig i Troms og Nordland. Noe går til sagbruk/høvling og bioenergianlegg, mens en større andel går til videreforedling av trevarer til norsk byggenæring. Omsetningen var på nesten 1,5 mrd kroner i 2010. Trevareindustrien har tyngdepunkt sør i Nordland, og de største bedriftene er Arbor-Hattfjelldal, Norgesvinduet Svenningdal, Rusånes Fabrikker, og Trenor Hemnesberget.

Bergverk og mineraler

Med rike mineralressurser vokser bergverksindustrien i Nord-Norge og på Nordkalotten. Det produseres naturstein, industrimineraler som nefelin, kalkstein, olivin og kvarts, malmer, energimineraler og produkter til byggenæringen. Bergindustrien eksporterer for 6,6 mrd kroner. Industrimineralene og malmene er innsatsfaktorer for industrien, og omsetningen for landsdelens mineralproduksjon var over 2,1 mrd kroner i 2010. Inkluderes Svalbard øker den til 3,5 mrd. Noen større nordnorske bedrifter som leverer industrimineraler er Leonhard Nilsen & Sønner, Andøy, Norwegian Crystallites, Tysfjord, Elkem Tana, Northern Iron Syd Varanger og Sibelco Nordic, Alta.

Jernmalm og kvarts er hovedkomponenter i Finnfjord Smelteverks ferrosilisium- og silikaproduksjon og i Elkem Saltens silisiumproduksjon. Sistnevnte får kvarts fra Elkem Tana og søker også om tillatelse til egen kvartsutvinning på Nasafjellet i Rana Kommune. Silisium fra Salten er en nødvendig bestanddel i solcelleproduksjon. Elkem Salten leverte ikke til REC, men den generelle tilstanden i solenergiindustrien har påvirket produksjonen.

Utvinningen av dolomitt i Salten og Ballangen sysselsetter 50 personer. Videreforedling til magnesium skjer hos Norsk Hydro på Herøy.

Metall

Norsk Jernverk ble etablert i Mo i Rana etter krigen, som et ledd i en nasjonal industripolitikk for å modernisere Nord-Norge og forsyne norsk industri med stål. Rana Gruber leverte jernmalm og jernkonsentrat til Mo jernverk, som foredlet dette til stålkomponenter i en meget energikrevende prosess. Negative driftsresultat endte med nedleggelse i 1988. Rana Gruber startet opp igjen i 2008, denne gangen driftet av Leonhard Nilsen & Sønner.

Jernmalm og kvarts er hovedkomponenter i det familieide

Etter omstillingen ble kompetanse og produksjonsutstyr fra verdikjeden gruve til jernverk, videreført i det som i dag er Mo Industripark. Denne overbygningen rommer om lag 115 bedrifter og 2.000 ansatte. Dette er landsdelens største industrielle kompleks. De største aktørene er spanskeide Celsa Armeringsstål og brasilianskeide Vale Manganese Norway, som omsatte for nesten 3 mrd kroner med 420 sysselsatte i 2011. En annen viktig aktør var finskeide Ruukki Profiler i Mo og Ruukki Construction i Sandnessjøen, men de siste års turbulente økonomi resulterte i nedleggelse i 2010.

I Mosjøen etablerte Elkem i 1958 produksjon av aluminiumsprofiler og støpeemner for det europeiske markedet. Virksomheten og prosessteknologien har vært under kontinuerlig modernisering. Den omfatter i dag også en svært effektiv og rent lokal anodeproduksjon. Aluminiumsproduksjonen i Mosjøen sysselsetter 560 personer, og råstoffet bauxitt importeres.

Elkem utviklet seg til et konsern med avdelinger også i Tana og Salten. Etter oppkjøp i 2005 har Orkla en stor eierandel i Elkem. I 2009 overtok amerikanske Alcoa selskapene i Mosjøen og på Lista, mens Elkem Salten Verk og Elkem Tana ble

Finnfjord Smelteverks produksjon av ferrosilisium og microsilika, som benyttes i stål- og betongproduksjon i EU og de framvoksende økonomiene. Foto: Finnfjord AS

solgt til kinesiske China National Bluestar i 2011.

Det lokalt og familieeide Finnfjord AS i Lenvik i Troms produserer ferrosilisium som benyttes i produksjon av stål, og microsilika som benyttes i betongprodukter, basert på kvarts fra Elkem Tana og jernmalmpellets fra Sverige og Russland. Markedet er stålprodusentene og betongindustrien i EU og de framvoksende økonomiene. Etterspørselen og produksjonen av stål har økt markant de siste årene og stiger fortsatt. Med ca 125 ansatte var Finnfjords omsetning på 800 mill kroner i 2011.

Solceller og fornybar energi

REC etablerte på midten av 90-tallet deler av sin solcellevirksomhet i Glomfjord og Narvik. Bedriften vokste raskt og hadde nærmere 600 ansatte på det meste. Hovedaktiviteten var silisiumbasert produksjon av wafere og solceller. Solid eksport og økende global etterspørsel bidro til sterk vekst i produksjonsverdi og relatert virksomhet fram til krisen som kulminerte med nedleggelse i 2012.

REC Wafers var lokalisert ved det eksisterende kjemiske industrimiljøet i Glomfjord og hadde positiv utvikling i regnskapsårene 2008 til 2010. REC Scancell var lokalisert til Narvik og byens teknologimiljø. Omsetningen for begge enhetene var på 8,5 mrd kroner i 2010.

Mekanisk, elektro-, plast- og maritim industri

Denne svært forskjelligartete gruppen omsatte for nesten 3,2 mrd kroner i 2010 og sysselsatte vel 1.600 personer.

Miras i Mo i Rana kom med en overraskende konkursbegjæring for Miras Multimaskin og Miras Vedlikehold & Modifikasjon i januar 2012. Årsaken ble oppgitt å være for høye kostnader i forhold til konkurrentene.

Momek er en annen sentral bedrift med utgangspunkt i Mo i Ranas industrielle miljø. Bedriften har en variert portefølje og samarbeider med offshoremiljøet i Sandnessjøen, Salten og Harstad om vedlikeholds- og modifikasjonsleveranser (V&M). I Salten er Rapp-gruppen, BIS Production Partner og Nexans blant de største leverandørene.

Plastindustrien sysselsetter 255 personer og omsetter for over 600 mill kroner årlig. Innenlands går avsetningen mest til havbruk og bygg og anlegg. Dette er bransjer som er viktige i utviklingen av sammensatte næringsmiljøer og en mer differensiert markedsorientering. Produsenter av oljevernutstyr, som Nofi i Tromsø og Norlense i Hadsel, defineres også til denne sektoren. Sammen med øvrige leverandører av oljevernutstyr og tjenester i klyngen Arena Beredskap, økes leveransekapasiteten både til utbygging i nord og eksportmarkeder som USA og Brasil.

Fylkesvis eksport av varer.
Prosentvis endring fra året før. Kilde: SSB

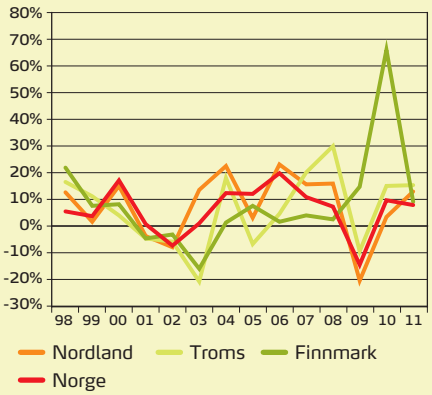

Full fart i petroleum

Olje- og energiminister Ola Borten Moe mener leting i alle åpnede områder er viktig for å oppnå sysselsetting og ringvirkninger i hele Norge. Foto: NTB scanpix

Utviklingen i nordnorsk petroleumssektor har endret seg radikalt på få år. Aktivitetsnivået styres av olje- og gassfunn, leteaktivitet, lokal petroleumsproduksjon og i hvilken grad oljeselskapene og leverandørene etablerer lokale avdelinger. Etter en lang periode med minimal ressurstilvekst, ble det gjort store, interessante funn i 2011 og nå i vinter. Med riktige rammebetingelser og nasjonale og lokale aktører som trekker i samme retning, er det et potensial for flere hundre nye arbeidsplasser og styrket petroleumskompetanse i hele landsdelen.

I 2011 ble oljenæringens framtid i Barentshavet sikret. Nye store funn legger grunnlag for lokal verdiskaping og økt aktivitet. Det betydelige Johan Sverdrup-funnet i Nordsjøen og Skrugard-funnet i Barentshavet, betegnes som uhyre interessante. Funnene på Norvarg og Skalle styrket også forhåpningene til Barentshavet, og i 2012 ble det avdekket store oljeførende lag på Havis. Skrugard/Havis er estimert til 400-600 mill fat oljeekvivalenter (o.e.). Fire mindre felt i området kan bidra til en total oppside på 750-950 mill fat.

Økt utvinningsgrad på selve Snøhvit-feltet og funn i nærliggende områder, gir ekstra utnyttbare ressurser tilsvarende 100 mrd Sm^3 gass. Ressursene var i utgangspunktet tiltenkt ny industriell aktivitet i et mulig Tog2 på Melkøya, men endelig investeringsbeslutning er ikke tatt.

I Norskehavet ble det bare gjort noen mindre funn i 2011, og da i sør. I det nordlige Norskehavet fokuseres det i 2012 på oppstart av Skarv-produksjonen, et funn fra 1998, og Marulk og Skulds oppkobling til Norne-skipet.

Ressursoversikt

Om lag 43% av de forventede utvinnbare ressursene på 13 mrd Sm^3 o.e. på norsk sokkel er solgt, mens 20% regnes for uoppdagede. De uoppdagede ressursene anslås å være nokså jevnt fordelt mellom Nordsjøen og Norskehavet og med Barentshavet litt høyere, etter at tallene for de to førstnevnte ble nedjustert med om lag 30%. Barentshavet har dessuten en klart større beregnet oppsidemulighet siden store områder er lite utforsket. I tillegg kommer forventede ressurser rundt Jan Mayen og i delelinjeområdet mot Russland; nye Barentshavet Øst.

PETROLEUMSAKTIVITETER

Boreprogrammet 2012

De senere års funn har kommet etter stor letevirksomhet. Det ble utført ca 50 brønnboringer i 2011, og Olje- og energidepartementet forventer det samme for 2012, med 29 boringer i Nordsjøen, 10 i Norskehavet og 11 i Barentshavet.

Funnene på Skrugard og Havis har økt interessen for de nordlige havområdene. I 21. konsesjonsrunde ble det tildelt tolv lisenser i Barentshavet. Etter innspill fra selskapene foreslo departementet i høringsforslaget for 22. runde, at hele 72 av 86 nye blokker skulle utlyses i Barentshavet. Det er det høyeste antall utlysninger for dette havområdet. Med 14 utlysninger i Norskehavet og ingen i Nordsjøen, ser vi at aktiviteten forskyves nordover med Barentshavets økte attraktivitet. Dette vil også ha stor betydning eksempelvis for basevirksomheten som er særlig avhengig av jevn og høy riggaktivitet.

–Leting i alle åpnede områder er svært viktig for å oppnå sysselsetting og ringvirkninger i hele Norge, sa olje- og energiministeren da nominasjonene ble gjort kjent.

I Norskehavet er det fortsatt forventninger, selv med reduserte ressursanslag. Fordi det tidligere er gjort mange små funn, er det ikke planlagt nye boringer på dypt vann. Det skal primært bores i feltnære områder, for å bygge ut ressurspotensialet for eksisterende funn.

Utenfor Lofoten og Vesterålen er prosessen med kunnskapsinnhenting startet, selv om området ikke er åpnet for petroleumsvirksomhet. Oljeselskapene har særlig vært opptatte av uåpnede Nordland VI og VII og Troms II. De har da også kjøpt seismikk i områdene der Oljedepartementet antar hoveddelen av det nordøstlige Norskehavets forventede 200 mill Sm^3 o.e. finnes.

VEKSTFORUTSETNINGER

Sysselsettingen i norsk petroleumssektor har doblet seg fra 2000 til 2009 og er nå på 136.000. Dette sier noe om Nord-Norges potensial. Mens sysselsettingen i olje- og gassproduksjon bare vokste fra 15.000 til 22.000, økte leverandørnæringene fra 50.000 til hele 114.000. Vedlikehold, modifikasjon og engineering (VME) dominerer med 56.000 sysselsatte, fulgt av støttetjenester og logistikk med 34.000, boretjenester med 20.000 og seismikk med 4.000. I Nord-Norge har veksten i sektoren vært relativt sterkere enn for landet som helhet, men antall sysselsatte er på et mye lavere nivå, spesielt i leverandørnæringene.

Forutsetningene for petroleumsrelatert vekst er av stor interesse for Nord-Norge. Til nå har gjerne norsk olje- og gassnæring, med viktige bidrag fra utenlandske operatører og leverandører, sprunget ut av eksisterende miljøer for gruvevirksomhet (geofysikk), maritime operasjoner og maritim konstruksjon (skipsverft). Samtidig er nærheten til den operative kjernevirksomheten som utbyggings- og driftsaktiviteten, forsyningsbasene og relatert virksomhet en annen viktig faktor. Et tredje vesentlig konkurranseelement er kundenærhet og synergimuligheter gjennom kobling av tunge, etablerte aktører og lokale miljøer.

I nord vil en kombinasjon av de tre faktorene vise hvor det er mest sannsynlig at leverandørnæringene kan vokse fram. Hovedtendensen er at nyetablering og utvikling er sterkest nær større operatørselskap og der utbyggings-, drifts- og baseaktivitetene foregår. Samtidig finnes det flere unntak med enkeltbedrifter som allerede har bygd opp spesialkompetanse og posisjonert seg i markedet. Avstand kan være en utfordring der kundenærhet er avgjørende for kompetanseutvikling og markedstilgang – særlig for de mindre bedriftene.

Leteaktivitet og sokkelinvesteringer beveger seg markert mot nord, og det forventes og erfares at leverandører og kompetanse følger etter og utvikles lokalt.

NORDNORSK PETROLEUMSSEKTOR

Den siste registreringen av petroleumsrelaterte årsverk med arbeidssted i Nord-Norge er fra 2010 og endte på 2.437, fordelt med 1.731 i leverandørindustrien og 631 i petroleumsproduksjon onshore. Inkluderer man offshore på norsk sokkel ble det totale antallet 2.876. Ved inngangen til 2012 anslås antall ansatte i olje- og gasselskapene til ca 800, fordelt med rundt 450 i Finnmark, 320 i Troms og 15 i Nordland. Dette vil øke noe i Hammerfest og hos Statoil i Harstad i 2012/13. Også i leverandørindustrien har det vært tilvekst etter 2010, mest gjennom nyetableringer i Hammerfest og noe i Harstad og Sandnessjøen.

Nordland

Nordland fikk landsdelens første produserende olje- og gassfelt, Norne i 1997. Med oppstarten av Skarv våren 2012 er fylkets andre produksjonsmiljø i gang. I Sandnessjøen er forsyningsbasen for Norne og Skarvfeltet etablert, mens helikopterbasen ligger i Brønnøysund. BP er også på plass i Sandnessjøen, med 13 personer i en framskutt driftsstøtteorganisasjon for Skarv.

Troms

I Troms står særlig Statoil, som lenge har hatt kontorer i Harstad, for hovedtyngden av sysselsatte. Byens leverandørnæring har derimot gjort mindre av seg, sammenlignet med andre regioner i nord, men noen nye etableringer antas å øke aktiviteten.

Både Statoils operasjonssenter for Norne-feltet og leteansvaret for norsk del av Nordområdene ligger i Harstad. I begynnelsen av 2012 fikk avdelingen også ansvar for Statoils Driftsområde Nord. Her kommer det 20 flere ansatte. Driftsorganisasjonen for Aasta Hansteen-feltet vil etter hvert gi 30 nye arbeidsplasser i Harstad. Oljedirektoratets kontor har 11 ansatte og Det norske oljeselskap 12 ansatte i byen.

Foreløpig boreplan, Barentshavet 2012.
Kilde: Petro Arctic

Operatør	Felt	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Des
Statoil	PL 532 Havis	Aker Barents											
Statoil	PL 532 Skrugard		Aker Barents										
Noreco	PL 396 Eik			Aker Barents									
Eni Norge	PL229/229B Goliat								Scarabeo				
OMV	PL 537 Wisting												
Statoil	PL393B Ensis												
Total	PL 535 Norvarg												
Statoil	PL 448 Askepott												
Marathon	PL 531 Veslemøy												
Eni Norge	PL 529 Bønna									Scarabeo			
Eni Norge	PL 533 Salina									Scarabeo			
Lundin	PL 490 Juksa/Snurrevad												

Foreløpig boreplan, Norskehavet 2012.
Kilde: Petro Arctic

Operatør	Felt	Jan	Feb	Mar	Apr	Mai	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Des
BP Norge	PL 212,212B, 262 Skarv					Polar Pioneer							
Eni Norge	PL 122 Marulk	Scarabeo 5											
RWE-Dea	PL 435 Zidane-2		West Alpha										
Statoil	PL 385 Jette		Transocean Leader										
BS Wintershall	PL 475 Maria appraisal		Borgland Dolphin										
Centrica	PL 477 Cooper			West Alpha									
Statoil	PL 385 Jette												
BP	PL 212 Snadd øst				Borgland Dolphin								
Total	PL 127 Alve Nord												
Statoil	PL 348 Hyme							Scarabeo 5					
Suncor	PL 528 Ivory												

Finnmark

De ti siste år har Finnmark hatt størst økning i antall petroleumsrelaterte sysselsatte. Hovedårsaken er Snøhvit-utbyggingen i Hammerfest, etablering av landanlegg på Melkøya, forsynings-, helikopter- og oljevernbaser og et betydelig antall leverandørindustribedrifter. I tillegg er Goliats driftsorganisasjon og ENIs regionkontor for Nord-Norge under oppbygging, samtidig som det klargjøres for produksjonsstart på Goliat-feltet i 2013. Offshore petroleumsvirksomhet er avhengig av såkalte industrielle støttepunkter på land, som forsynings-, helikopter- og oljevernbaser, et petroleumsrelatert industrimiljø og driftsorganisasjoner. Hammerfest er alene om å ha hele spekteret av disse støttepunktene representert.

Aktivitet i endring

Også andre steder i landsdelen er det etablert leverandørvirksomheter, men da mer spredt enn ved petroleumsnodene i nord, de tre H-ene; Hammerfest, Harstad og Helgeland/Sandnessjøen. Snøhvit er det eneste feltet der gassen føres i land i rør for prosessering/LNG. Norne, Skarv og Goliat, og senere Aasta Hansteen, baseres på flytende produksjonsenheter til havs. Fra flyterne sendes gassen i rør (unntatt Goliat), og oljen omlastes til skip for videre eksport. Utbyggingsløsningen og driftsorganisasjonen for Skrugard/Havis er uavklart, men feltene er antatt produksjonsklare i 2016-2018.

Landsdelen har to regionale leteselskap; Front Exploration i Troms og North Energy i Finnmark med rundt 20 og 45 ansatte. Begge er etablert med nordnorske initiativ og eierinteresser, og har etter hvert flere eiere også utenfra. Selskapene har rekruttert kompetent personell og deltar med eierandeler i flere letelisenser.

LEVERANDØRINDUSTRIEN

Til sammen hadde 189 nordnorske bedrifter petroleumsrelaterte leveranser for 3,6 mrd kroner i 2010.

Nordland

Leverandørindustrien i Nordland leverte for 1,7 mrd kroner til petroleumssektoren i 2010, tilsvarende 24% av de 86 leverandørbedriftenes omsetning. 596 mill kroner kom fra bedrifter i Salten og Bodø. Her var Rapp-gruppen, med blant annet branndører, og Nexans, med undersjøiske kabelsystemer, størst i regionen. Drift, leteboring og forberedende aktivitet til Skarv ga Brønnøysund stor aktivitet i tilknytning til helikoptertransport og offshorefartøy, med leveranser for 319 mill kroner. Av samme grunn økte aktiviteten også ved forsyningsbasen i Sandnessjøen og hos tilliggende leverandørnæringer, med leveranser som endte på 280 mill kroner.

I år kjøpte Aker Solutions lokalt eide Sandnessjøen Engineering. Kort tid senere fikk Aker tildelt kontrakt som leverandør av modifiseringstjenester til BPs Skarv-utbygging. Selskapet uttalte at kontrakten var viktig for å bygge opp aktiviteten i Sandnessjøen. En viktig aktør forsvant da Ruukki Construction i Sandnessjøen avviklet i 2011. Bedriften leverte tidligere sugeanker og ankerkjettinger til Skarv.

Mo i Rana-regionen, med tunge industribedrifter som Miras og Momek, hadde petroleumsrelaterte leveranser for 249 mill kroner i 2010, en vesentlig nedgang fra 2008. I begynnelsen av 2012 fikk regionen et tilbakeslag ved den nevnte konkursen i Miras. Aktiviteten i Miras V&M er senere reetablert gjennom nye Miras Industripartner AS med 80 ansatte, og Miras-gruppen har nå vel 200 ansatte.

Vesterålen, med blant annet rederigruppen Chriship og sitt oljevern og beredskapsmiljø, hadde vekst, med leveranser på 164 mill kroner. Næringslivet i Narvik-regionen leverte for 116 mill kroner, og en stor andel kom fra NCC Constructions leveranser til Melkøya. Mosjøen og Lofoten er regionene i Nordland med lavest leveranser på 28 og 1 mill kroner.

Troms

Leverandørindustrien i Troms leverte for 341 mill kroner til petroleumssektoren, 18% av de 48 leverandørenes omsetning. 260 mill kroner kom fra bedrifter i Tromsø-regionen. Støtte og servicetjenester, som fra rederiet Troms Offshore og engrosbedriften Kræmer Maritime, hadde størst andel. Aker Solutions har etablert en engineeringavdeling i Tromsø, og regner med å ansette 40-50 personer i løpet av 2012. Også konsulent- og FoU-miljøet bidrar, blant annet innenfor oppdrag knyttet til sikkerhet og beredskap.

Harstad-bedrifter hadde kun 71 mill kroner i leveranser i 2010. Det vil øke med Aibels etablering og vel 70 lokale ansatte tilknyttet V&M-kontrakten til Norne. Deres nye kontrakt på Draugen-feltet vil bety en ytterligere økning på rundt 30 personer. Øvrige regioner i Troms hadde svært små leveranser.

Finnmark

Leverandørindustrien i Finnmark leverte i 2010 for 1,5 mrd kroner til petroleumssektoren, fordelt på 55 bedrifter. Når dette utgjorde 63% av bedriftenes omsetning, viser det en høy grad av petroleumsrelatert spesialisering. Bedrifter i Hammerfest sto med 1,4 mrd kroner for hoveddelen av leveransene. Byen har størst leverandørkonsentrasjon i nord og står alene for 40% av nordnorske leveranser. Årsaken er den betydelige leverandørindustrien som er bygd rundt Melkøya og voksende offshore-aktivitet fra rigger og supplybåter. De største aktørene er Aibel og BIS Industrier, men det er også mange industrielle aktører som Aker Solutions, ABB, NCC, IKM Testing, SAR, YIT og Hammerfest Industriservice.

Engineeringselskapet Reinertsen, Apply Sørco og Xervon etablerer seg også tungt i Hammerfest. I tillegg kommer aktiviteten knyttet til helikopter- og forsyningsbasen Polarbase. Nylig investerte Kristiansund-baserte OSS-nor i nytt verkstedbygg nær Polarbase-området. For tiden er det stort etableringspress, og mange interessenter lokkes av byens nærhet til olje- og gassvirksomheten, høy varslet leteaktivitet og kort tid til driftsstart for Goliat.

I Alta-regionen kom petroleumsrelaterte leveranser opp i 55 mill kroner i 2010, hovedsakelig på grunn av en sterk bygg- og anleggsnæring. Leveransene fra Kirkenes var på 65 mill kroner. Dette var en betydelig nedgang fra 136 mill kroner i 2008, da det var et større omfang av bemanningsutleie.

Andel leveranser til hvert leverandørnivå.
Kilde: Kunnskapsparken i Bodø

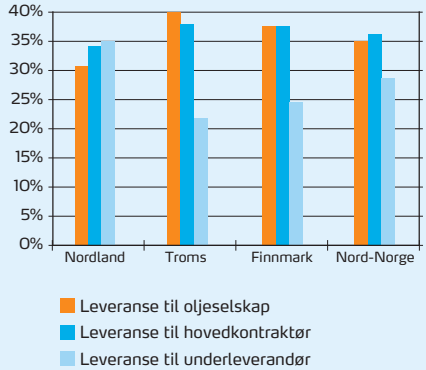

Nordnorske leveranser til petroleumssektoren og antall bedrifter.
Kilde: Kunnskapsparken i Bodø

FELT	NORDLAND	TROMS	FINNMARK	NORD-NORGE
Leveranser til petroleumssektoren fra lokale bedrifter 2010, mrd kroner	1,75	0,341	1,54	3.631
Endring petroleumsrelaterte leveranser 2008-2010, prosent	11,20 %	-20 %	-22 %	-7 %
Leveransenes andel av bedriftenes totale omsetning 2010, prosent	24 %	18 %	63 %	
Antall leverandørbedrifter lokalisert i Nord-Norge, 2010	86	48	55	189
Endring antall leverandørbedrifter 2008-2010	5	-11	-13	-19

Foto: Yngve Olsen Sæbbe

LEVERANDØRNETTVERK MED UTFORDRINGER OG FORTRINN

Den nordnorske petroleumssektoren står foran en avgjørende fase for å kunne vokse seg mer robust. De etablerte petroleumsnodene, med operative drifts- og leteorganisasjoner og basevirksomheter, ser ut til å kunne nå et kritisk volum som kan utløse nye, tyngre kompetansebaserte etableringer. Flere aktører er mer aktive etter å ha avventet utviklingen.

Forhandlingskortet er ressurstilgangen, mens konkurransefortrinnet er kortere avstander og responstid, lavere kostnader og tilgang til operative driftsmiljø og infrastruktur. Samtidig teller den økte innsatsen for å oppgradere kompetansen i arbeidslivet.

Flere har ønsket seg et nordnorsk nettverk og system for utvikling og verdiskaping basert på petroleumsressursene, for etter hvert å kunne bli herrer i eget hus. Tiden er annerledes enn da rikspolitikerne satte spillereglene, som gjorde at nasjonale og vestlandske leverandørmiljøer fikk vokse og utvikle seg i samarbeid med utenlandske konkurrenter.

Fortsatt tilfaller offshoreutbygginger og store kontrakter stort sett gigantene. Det er ikke enkelt å koble seg på med fabrikasjonsleveranser, når kontraktene er av en viss størrelse og de fleste store modulene produseres i utlandet. Det krever kapasitet å operere i et internasjonalt marked, og den nordnorske kapasiteten rekker bare til sporadiske og mindre fabrikasjonsoppdrag som underleverandør.

Vedlikeholds- og driftsstøtteleveranser har imidlertid vokst mye, også i nordnorske farvann. Dette er langsiktig og stabil aktivitet der det regionale næringslivet har større muligheter. Riktignok går hovedkontraktene til store aktører også i driftsfasen, men ulike nettverk og dyktige underleverandører kan skaffe seg innpass. Det har vært oppfordret til- og med varierende hell forsøkt ulike samarbeid mellom nordnorske bedrifter og mellom lokale aktører og hovedkontraktører.

Aktiviteten i nord kommer rundt større, nasjonale aktørers etableringer, og den lokale tilveksten øker gjerne etter krav om lokal tilstedeværelse fra operatører og andre. Spørsmålet er hva som er nyttig og realistisk nordnorsk næringsutvikling. Bør eierne være nordnorske, eller er det viktigst å skape kompetansebasert virksomhet med nøkkelfunksjoner i nord, uavhengig av eierskap?

Oljeselskapenes rolle i prosessene, regionalt rettferdige kontraktstrategier og avtaler om etablering av infrastruktur for tyngre vedlikeholdsoppdrag, vil ha avgjørende betydning for sektorens utvikling og legitimitet i nord.

Markedet

I 2010 var 62% av nordnorske bedrifters petroleumsrelaterte leveranser rettet mot nordnorsk sokkel, mot 55% i 2008. Variasjonen mellom fylkene er stor. Leverandørene i Finnmark hadde 95% av sitt salg til nordnorsk petroleumssektor, mens andelen i Troms var 32% og i Nordland 40%. Fra Nordland og Troms gikk 30% av de totale leveransene til resten av Norge og rundt 35% til utlandet.

Verdikjedemessig hadde 35% av de nordnorske leverandørene levert varer og tjenester direkte til oljeselskapene i 2010, med Statoil som storinnkjøper. 36% hadde levert varer og tjenester til hovedkontraktører og 29% til underleverandører. Det er betydelig fylkesvis variasjon for hvilket nivå i verdikjeden man leverer til. Nordland leverer en stor andel til underleverandører mens Finnmark og Troms leverer klart mest høyere i verdikjeden - til oljeselskap og hovedkontraktører.

Forutsigbarhet gjennom langsiktige kontrakter er ofte ønskelig, og 42% av leveransene gjaldt kontrakter på over ett år. Her var det liten forskjell mellom fylkene. De øvrige leveransene var gjerne enkeltleveranser eller kortvarige avtaler.

Kontinuerlig omstilling

Fiskeforedlingsindustrien i Nord-Norge har gjennomgått store endringer de siste tiårene. Selv om produksjonen målt i volum er opprettholdt, er sysselsetting og antall bedrifter kraftig redusert. Dermed er også betydningen for den totale nordnorske økonomien blitt relativt liten. I mange lokalsamfunn er imidlertid bedriftene fortsatt hjørnesteiner for sysselsettingen.

PELAGISK FISKEFOREDLING

Bedrifter klassifisert som pelagiske. Verdi førstehåndskjøp av fisk i 2011. Kilde: Nofima

Produktspekteret og produksjonsteknologien har endret seg betydelig, sterkt drevet av markedet, økonomien og regelverket. Bedriftenes økonomiske resultater har generelt vært magre, men med store variasjoner mellom segmenter, mellom bedrifter og i forskjellige tidsperioder.

Årsaken ligger i stor grad i verdikjedens makt- og konkurranseforhold. Industriens største kostnad er kjøp av fisk, og forhandlingsstyrken har lenge ligget hos fiskerne. Bedriftene i fiskeindustrien kan grovt deles inn etter hovedproduktene filet, saltfisk, klippfisk, tørrfisk og pelagisk. Ute hos konsumentene møter produktene konkurranse fra en rekke andre matvarer, ofte subsidierte landbruksprodukter, og forhandlingspartene er gjerne mektige supermarkedskjeder.

Filetindustrien

Filetindustrien er relativt ung og bygger på utvikingen av fryseteknologi i mellomkrigstiden. Britiske fiskere fikk rundt tre ganger bedre betalt for torsken enn norske fiskere. Et utvalg så at Norge var avhengig av salting og tørking, og bare en liten andel av torsken kunne selges fersk. Basert på dette utviklet myndighetene i 1932 en plan for å etablere ny fiskeindustri basert på filetering og frysing.

30-tallets økonomiske problemer førte til at dette ikke ble realisert, men under andre verdenskrig ble fire store fryserier bygget for å forsyne både sivile og militære.

Etter krigen ble den gamle planen tatt i bruk som et sentralt virkemiddel i moderniseringspolitikken for Nord-Norge, og spesielt for Finnmark og Nord-Troms. Staten sørget for store investeringer i anlegg gjennom direkte eierskap, og innvilget også tilskudd, kredittilgang, skattefritak og prisstøtte. På prisstøtten var det filet som hadde de høyeste satsene. Selv om staten svært ofte sto som sentral eier av anleggene, ble også privateide fryserier etablert. Best kjent er nok Findus i Hammerfest.

Produksjonen var dårlig tilpasset sesongsvingningene i fiskeriene, og for å bøte på dette opphevet man trålerforbudet i Norge. Markedsforholdene for frosne fileter ble heller ikke så gode som forutsatt. Dermed forble salt- og tørrfisk viktige produkter, selv om andelen filet steg fra 5% etter krigen til om lag 50% rundt 1970. Trålere og subsidier var imidlertid ikke tilstrekkelig for å sikre lønnsom drift.

Siden storhetstiden på 70-tallet er filetindustrien gradvis redusert, og konvensjonelle

Filet

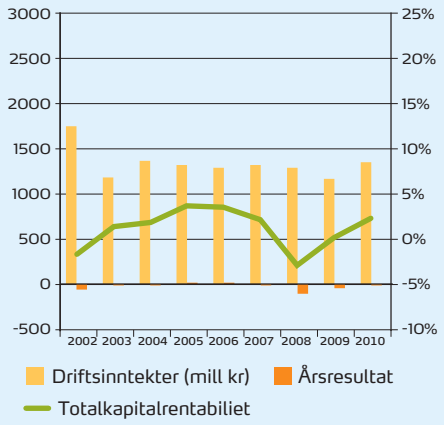

Pelagisk konsum

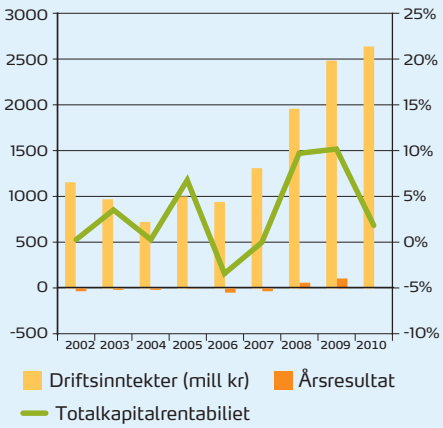

Saltfisk

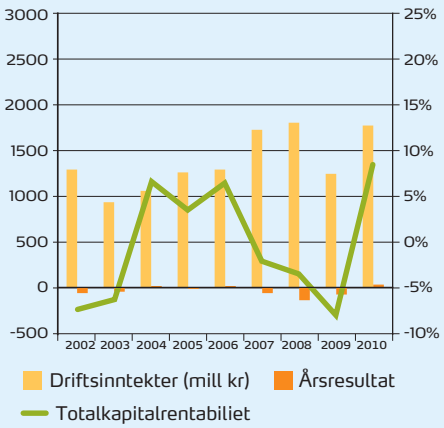

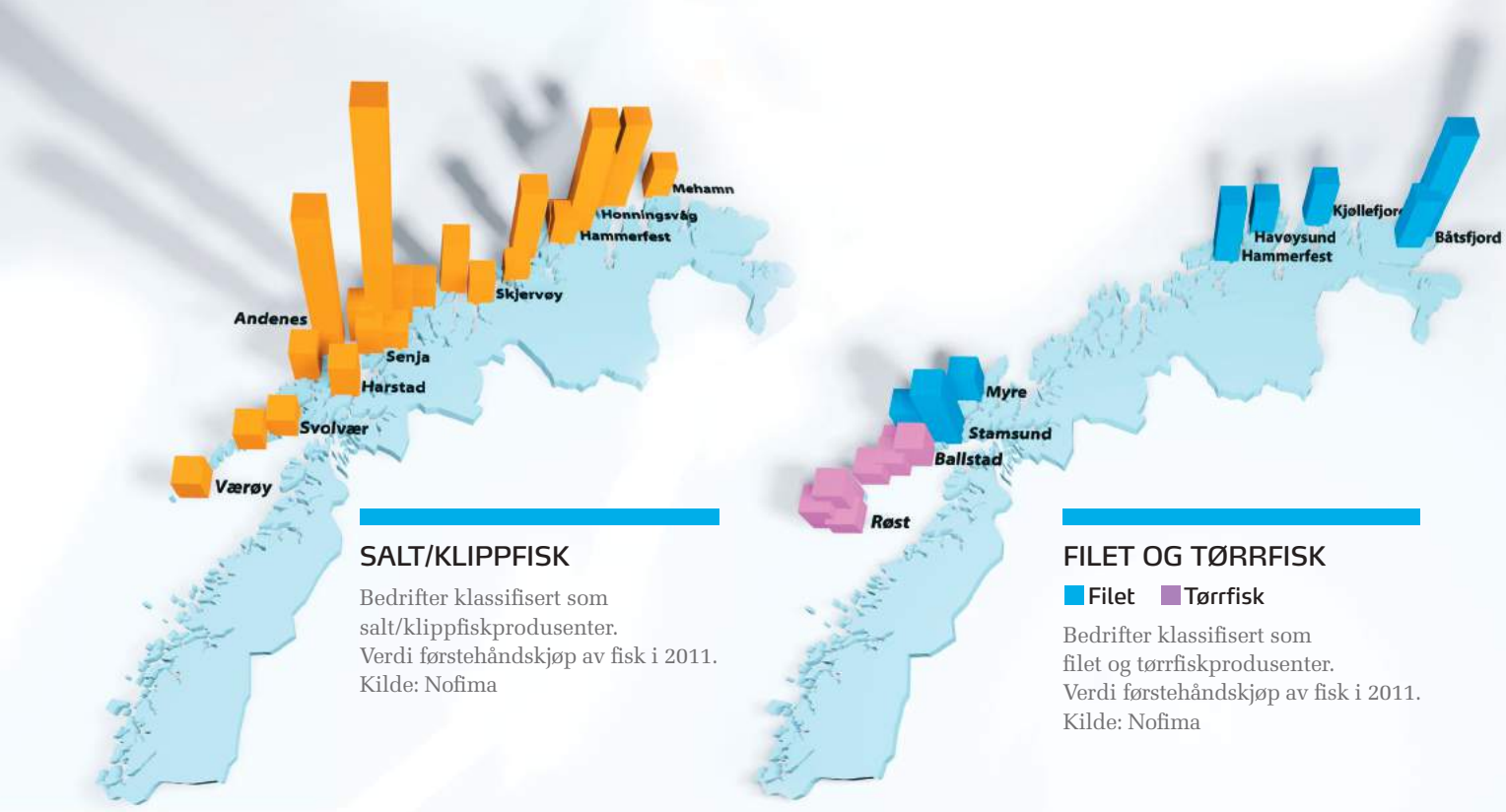

SALT/KLIPPFISK

Bedrifter klassifisert som salt/klippfiskprodusenter.
Verdi førstehåndskjøp av fisk i 2011.
Kilde: Nofima

FILET OG TØRRFISK

Filet Tørrfisk

Bedrifter klassifisert som filet og tørrfiskprodusenter.
Verdi førstehåndskjøp av fisk i 2011.
Kilde: Nofima

produkter og eksport av fersk og frossen rund fisk har tatt over. Antall bedrifter og sysselsatte har falt kraftig som følge av den teknologiske utviklingen og fordi produksjonen er vridd bort fra arbeidskraftintensive produkter.

I den senere tid skiller noen perioder seg ut. I 1996 ble kravene til foredlingsanleggenes tekniske og driftsmessige standard kraftig innskjerpet. Det skjedde samtidig som driftsøkonomien var svak, noe som resulterte i at mange bedrifter la ned. Etter to relativt gode år førte en bestandsnedgang til kraftig reduserte kvoter i 1999.

Samtidig møtte særlig filetindustrien to andre store utfordringer, da russiske fartøy leverte mindre i Norge og konkurransen fra Kina økte kraftig. EUs import av fryst filet fra Kina økte med 50%, tilsvarende hele den norske eksporten av hvitfiskfilet, og i 2002 ble den norske kronen kraftig styrket og ga lønnsomheten i fiskeindustrien en solid knekk. De to påfølgende årene gikk hver tiende foredlingsbedrift i hvitfisksektoren konkurs.

Tørrfisk Kilde: Nofima

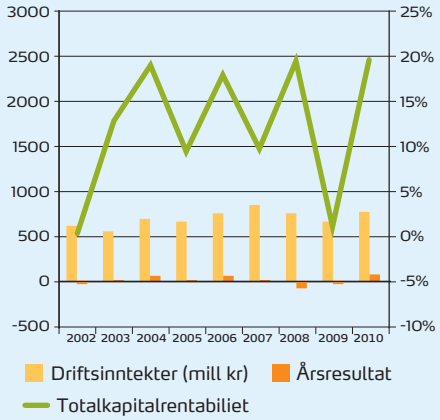

Markedsforholdene har tvunget filetindustrien til kontinuerlig omstilling for å jakte på fortrinn. Aktørene har de seneste årene dreid produksjonen mot fersk filet, hvor det er mindre konkurranse og bedre marginer. Andelen fersk filet på om lag 35% gir brorparten av bedriftenes dekningsbidrag. Etter et fall i 2003 har omsetningen vært relativt stabil, mens marginene har variert kraftig. Bedriftene oppnådde bare overskudd i 2005-2007, og rentabiliteten har vært svak i hele perioden.

I dag har bedriftene to store utfordringer; tinte produkter, som gir økt konkurranse i fiskedisken, og prisen på råstoff. Salget av tint filet øker i supermarkedene, og pakningene merkes gjerne slik at det er vanskelig å se at fisken har vært fryst. Dette kan gi økt konkurranse og lavere marginer i ferskfiletprodusentenes viktigste segment.

Aktørene i dette segmentet finner vi hovedsakelig i Finnmark, med noen bedrifter i Troms og Nordland. Desidert størst er Norway Seafoods-konsernet, med anlegg i Båtsfjord, Hammerfest, Kjøllefjord, Melbu og Stamsund. Konsernet er eid av børsnoterte Aker og er også deleier i Tobø Fisk i Havøysund sammen med lokale interesser. I Båtsfjord har Båtsfjordbruket lokalt eierskap. Det samme gjelder Gunnar Klo på Myre mens Gryllefjord Fryseri er Nergård-konsernets filetanlegg. Konsernet skiftet nylig fra lokalt eierskap til et miks av lokale eiere og eiere utenfor landsdelen.

Prismessig setter klippfiskindustrien standard, og prisen for fryst fisk er høyere enn for den ferske som bedriftene lever av i dag. Flere fiskefartøy vil utnytte disse marginene og installerer fryseri ombord. Det etableres også mottak som kjøper, sorterer og selger fisk til høystbydende. Slike aktører bedrer råstofflogistikken og øker konkurransen om råstoffet, noe som også gir høyere pris.

Tørking og salting

Fiskeforedling i Norge startet med tørking og salting som konserveringsmetoder. Denne «gammeldagse» produksjonen fikk skylden for den svake økonomien i marin sektor, og staten bidro med sterke subsidier til etableringen av filetfabrikker. Til tross for dette spiller saltfisk, klippfisk og tørrfisk fortsatt en vesentlig rolle i norsk og nordnorsk fiskeindustri. Andelen hvitfisk som benyttes til slik produksjon har da også økt betydelig etter at subsidier og statlige reguleringer falt bort.

Veksten har i all hovedsak kommet i produksjon av salt- og klippfisk. Tørrfisken har falt fra en dominerende posisjon til hovedsakelig å selges i de mest kvalitetsbevisste markedene. Tidligere tørket man fisk langs hele den nordnorske kysten, med store variasjoner i kvalitet. Mye av fisken i lave kvalitetskategorier ble solgt til Nigeria, hvor borgerkrigen i 1967 fjernet et stort marked for tørrfisk nærmest over natten. Det gikk spesielt ut over produksjonen i Finnmark, men her kompenserte utviklingen av filetindustrien i stor grad.

Dagens tørrfiskproduksjon foregår i all hovedsak i Lofoten, hvor gunstige klimaforhold og innsig av torsk gir rom for kostnadseffektiv drift. Bedriftene er som regel små og lokalt eid, med økonomiske resultater blant de bedre i marin sektor. De kan stort sett vise til positive tall de siste årene, og driften har i flere år gitt akseptabel rentabilitet på investert kapital.

Salt- og klippfisk er blitt stadig viktigere, og økonomisk sett er de nå de viktigste produktene i fiskeindustrien. Bedriftene er i stor grad en del av samme verdikjede, der det tradisjonelt har vært en arbeidsdeling mellom i hovedsak lokalt eide saltfiskprodusenter i Nord-Norge og tørkerier på Vestlandet eller i Portugal. Enkelt forklart foregår produksjonen ved å salte fisken til et visst saltinnhold før den tørkes til et visst vanninnhold.

Foto: Yngve Olsen Sæbbe

Strukturen er nå i betydelig endring. Flere nordnorske aktører har etablert egne tørkerier og øker gradvis produksjonen av ferdig klippfisk. En vesentlig driver har vært klippfiskprodusentens betydelig bedre lønnsomhet. Saltfiskbedriftene har opplevd underskudd i mange år, og bare unntaksvis har driften gitt i nærheten av tilfredsstillende avkastning. Samtidig har vestlandske og portugisiske aktører etablert seg i Nord-Norge med anlegg for både salting og tørking. En årsak til forskjellene i lønnsomhet er klippfiskprodusentenes bruk av frossent råstoff. Slik har de i stor grad frigjort seg fra sterke sesongsvingninger og oppnår en vesentlig bedre omløpshastighet på kapitalen. I tillegg er utbyttet høyere med frossent råstoff.

De nordnorske saltfiskprodusentenes omsetning steg i perioden 2003 til 2008. Det reflekterer delvis industriens dreining av produktmiksen. Finanskrisen ga et kraftig fall i både priser og omsetning i 2009, før markedet tok seg noe opp i 2010.

Det har vært en betydelig konsolidering i klippfiskbransjen. Tre-fire store aktører står nå for om lag 60% av salget. Til sammenligning er det rundt 100 saltfiskaktører. De fleste kombinerer saltfiskproduksjonen med ferskfisk, filet eller tørrfisk.

Aktørene er svært avhengige av kjøpere fra Portugal, spesielt for torsk. Her har konsolideringen også fått betydning for konkurransen. Tradisjonelt har handelen funnet sted gjennom et nettverk av små norske bedrifter, agenter, grossister og tørkerier i Portugal. De store norske klippfiskaktørene har unngått flere slike ledd i verdikjeden og selger direkte til store supermarkedskjeder. Dette har forsterket konkurranseulempene for små bedrifter.

Pelagisk industri

Enorme mengder sild, lodde og makrell har gitt og gir grunnlag for en betydelig foredlingsindustri. Tørking og senere salting av sild var tidlig en viktig del av norsk fiskeindustri, og bidro til etableringen av flere tettsteder langs kysten.

Store svingninger i bestandsnivå og vandringsmønster preger bedriftene som foredler pelagisk fisk. Med ujevne mellomrom har silda uteblitt fra norske farvann, som på 1970-tallet. Den gang var det et resultat av kraftig overfiske, og det kommersielle fisket kom ikke i gang igjen før midt på 1990-tallet. Det samme opplever man for lodde, med kortere intervaller mellom topp og bunn. I 1987-90, 1992-98 og 2004-08 var det ikke tillatt å fiske lodde.

Et særlig betydningsfullt trekk for pelagisk industri er teknologiutviklingen og de nye markedene i Øst-Europa, som har dreid produksjonen fra sildemel og sildolje til mat. Fra 1960-tallet har andelen til konsum gått fra 10-20% til dagens 99%. Omleggingen har gitt en sterk verdiøkning av produksjonen. I 2011 oppnådde sild til oppmaling 2,50 kroner per kilo mot 5,30 til konsum. Foredlingen har også endret karakter. Fisk til menneskemat ble tidligere helst saltet i tønner; en arbeidsintensiv produksjon i forhold til dagens nedfrysing i esker.

Tyngdepunktet for denne industrien har lenge vært Vestlandet. I det siste har vi sett en konsolidering og dreining der kapasiteten i sør bygges ned mens Nord-Norge øker. Aktører fra Vestlandet har da også kjøpt seg inn i bedrifter i nord.

Omsetningsutviklingen var særdeles positiv fra 2006 til 2010, og reflekterte så vel økende salgspriser som flytting av kapasitet nordover. Selv om nivået er høyest av de fiskerisegmentene, som er behandlet her, svinger både årsresultat og rentabilitet fra nesten akseptable til sterkt negative nivåer. Summen av årsresultatene fra 2000 til 2010 er 50 mill kroner, et totalresultat sterkt preget av 2002 med 100 mill kroner i samlet underskudd alene.

De pelagiske bedriftene er konsentrert i Nordland og Troms, med to mindre aktører i Finnmark. Bedriftene er betydelig færre og større enn i de øvrige segmentene. En konsolideringsbølge har i stor grad samlet eierskapet i tre større grupper; Norway Pelagic, Nergård og Egersundgruppen.

Førstnevnte består av flere lokalt eide bedrifter som har fusjonert til ett konsern. En betydelig del av selskapet eies derfor av lokale interesser. Med sammenslåingen kan de stå sterkere i konkurransen om råstoff og koordinere og møte en nedbygging av kapasiteten i sektoren på en bedre måte. Nergård har kjøpt seg inn i eksisterende lokalt eide anlegg, som på Værøy, men har også bygget nye, som i Bø. Egersundgruppen har på sin side kjøpt to anlegg i nord.

Fra råvarer til kunnskap

Industriomsetningen økte med 8,5% i 2011 og fram til februar i år, og veksten skyldes utviklingen i hjemmemarkedet. Investeringsvarer, som bygging av skip og oljeplattformer, vokser på nasjonalt nivå, mens kjemisk produksjon, metallindustri og annen produksjon av innsatsvarer hadde en nedgang. I Nord-Norge merkes bortfallet av den silisiumbaserte waferindustrien sterkt, både i produksjonstall og eksportverdi. I metallvare- og maskinindustri forventes det vekst i ordretilgang, produksjon og sysselsetting, men lavere eksportpriser.

Gjeldskrise og økt usikkerhet

Norges Banks analyser viser en moderat vekst i landsdelens hjemmemarkedsproduksjon og petroleumsrelaterte leverandørindustri. Dette forventes å fortsette de neste seks månedene, mens eksportindustrien kan vente nedgang. Til tross for ustabile markeder har sysselsettingen stort sett holdt seg stabil, og halvparten av bedriftene ser tilgang på arbeidskraft som en begrensning.

Nordnorsk industri har en sterk eksportorientering, og utviklingen av gjeldskrisen i Europa gir større usikkerhet rundt utvikling og lønnsomhet i industrien i Nord-Norge enn i andre norske regioner. BRICS-landene Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Korea, representerer et voksende marked for nordnorsk energi, metaller og mineralressurser. Økt markedsdifferensiering gir grunn til å øke ambisjonene for landsdelens verdiskaping og konkurranseposisjon i verdikjedene.

Eierskap og konkurransefortrinn

I nyere analyser av den norske metall- og materialklyngens konkurranseposisjon, pekes det på viktige endringer som vil påvirke bransjens konkurransefortrinn og framtidige lokalisering. I tidlig fase av verdikjedeutviklingen ble norsk industris bransjestrukturer og konkurranseevne bestemt av faktortilgang og kostnadsfortrinn i primærproduksjonen.

Salget av Elkem til kinesiske interesser og flyttingen RECs virksomhet til Asia, viser at nærhet til naturressursene er mindre viktig i dag. Nå blir store deler av de norske industrielle verdikjedene strukturert av store multinasjonale konserns strategiske disposisjoner. Spesielt innen metaller og materialer blir eierskapet stadig mer strategisk fokusert og konsentrert.

Det industrielle samarbeidet om bedriftsutvikling, mellom myndighetene og partene i arbeidslivet, har skapt tillitsfulle relasjoner og bedrede forhold for vekst og innovasjon. Det har også bidratt til å holde produktivitetsveksten oppe og kompensert for et høyt innenlands kostnadsnivå. Dermed har det også stimulert til økt eksternt eierskap.

En proaktiv næringsstrategi for å hindre videre utflytting og filialisering i landsdelen, er å styrke konkurranseposisjonen gjennom industrielt funderte kunnskapsnettverk. Nord-Norges framtid ligger i å tiltrekke seg kunnskapsbaserte næringer.

Tilgang på langsiktig kapital og industrielt eierskap blir en stor utfordring, og en mer aktiv og samordnet nærings- og industripolitikk for landsdelen vil være påkrevd fra myndighetenes side.

Petroleumsvirksomhetens forflytning mot nord stimulerer også til utvikling av en ny og bredere leverandørindustri. Nye regionale bedriftsnettverk blir viktige for å ta del i utviklingen. Sterkere strategisk samordning i virkemiddelapparatet vil sørge for at industri og andre næringer tilpasser seg det nye konkurransebildet.

Den næringsrettede satsingen på arktisk teknologiutvikling og FoU-støttet næringsutvikling (ARKTEK), fra SIVA, Innovasjon Norge og Norges forskningsråd, har bygd allianser og gjennomført flere strategiske samarbeidsprosjekt for å bedre konkurranseposisjonen. Bedriftene som deltar understreker den strategiske verdien av leverandørsamarbeid. De er også blitt mer bevisste på å få til samarbeid med store nasjonale leverandører som flytter nordover. Store aktører i landsdelen erfarer at det også er mulig å delta, konkurrere og utvikle seg på den internasjonale arena.

Klima- eller industripolitikk?

Stortingets klimaforlik fra 2008 fastlegger norske forpliktelser og rammer for 30% reduksjon av utslipp av norske klimagasser innen 2020. Det siste året har forliket vært under press både fra politiske partier, industri og fagbevegelse. Industriens utgangspunkt er at norske klimakutt må skje der de gir størst global effekt, mens Klimameldingen lanserer og krever nasjonale begrensninger i utslippene.

Norsk prosessindustri er svært ren i internasjonal målestokk, fordi den bruker fornybar vannkraft. EU-kommisjonen legger noe av det samme til grunn for midlertidige fritak til industrier der utslippsavgift kan føre til at de velger å flytte til områder med svakere kontroll med klimakvoter. Resultatet kan da bli en høyere samlet klimabelastning. Etter EUs iverksetting av kvotehandel vil det nasjonale ambisjonsnivået og klimakutt hjemme og ute, være med å avgjøre framtiden for industri basert på fornybar energi.

Det er helt opplagt at industrien i nord preges av nasjonale interesser og at multinasjonale konsern i stigende grad gjør seg gjeldende. Dette er ikke særegent eller spesielt for denne landsdelen. Dette er ikke kolonialisering, men globalisering. Strategisk viktige og lønnsomme enheter er interessante for oppkjøp, eller som med REC; bedriftsstrategiske prioriteringer kan medføre uforutsette nedleggelser. Lokalt og regionalt eierskap holder aktivitetene stedsbundne, men når aktivitetene når et visst nivå, når selskapet børsnoteres, når bedriften trenger mer kapital til investeringer blir eierskapet utvannet og konkurransen endret. Dette ser vi særlig innenfor fisk, og det samme kan nok forventes også innenfor petroleum og øvrig industri.

> Norge skal fram til 2020 påta seg en forpliktelse om å kutte de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30% av Norges utslipp i 1990.
>
> — *Fra Klimameldingen 2012*

Fin flyt i mange sektorer

INDUSTRI

Fjorårets store nedtur for landsdelens industrisektor var permitteringene ved REC i Narvik og Glomfjord, som begge kulminerte med nedleggelse og nærmere 600 oppsagte. Elkem Salten permitterte en periode deler av arbeidsstokken på grunn av sviktende etterspørsel i det europeiske markedet. Ved inngangen av året gikk Miras Vedlikehold & Modifikasjon og Miras Multimaskin med totalt 229 ansatte konkurs. Deler av virksomheten har gjennoppstått som Miras industrier.

Eksporten av nordnorske industriprodukter gikk ned utover siste halvdel av 2011. Denne trenden snur i 2012. Prosess- og mineralbransjen greier seg godt mens fiskeindustrien sliter med avsetningen av sine produkter.

PETROLEUM

22. mars 2012 offentliggjorde Statoil at Harstad skulle bli selskapets fjerde driftsmiljø. Nyheten ble hilst velkommen over hele Nord-Norge. Hvorfor denne jubelen i nordnorsk oljebransje?

- Statoil i Harstad får ansvaret for verdikjeden fra leting til produksjon i det nordlige Norskehavet og Barentshavet.
- Driftsansvar for Aasta Hansteen, Norne, Snøhvit og funn som Skrugard og trolig Skrugard/Havis legges til Harstad.
- Alle petroleumstekniske beslutninger innen Engineering & Procurement for angitte områder vil tas i Harstad
- Landorganisasjonene, baser og lignende, på Helgeland og i Hammerfest forholder seg nå til Harstad og ikke Stjørdal i beslutningsprosesser.
- Leverandører til feltene i nord må også til Harstad når beslutninger skal tas.

Dette gir Harstad en mer reell posisjon som landsdelens oljehovedstad. Dette ventes å gi en enklere dialog med næringslivet i landsdelen. I byen finner man også avdelinger av Oljedirektoratet, Det norske oljeselskap, Det Norske Veritas, Aibel og et tjuetalls leverandørbedrifter.

I Barentshavet er det nå all time high innenfor leteboring. I vår blir det flere prøveboringer for avgrensing av Skrugard/Havis. Anlegget på Melkøya er i full drift, men det spøker for Tog2 etter Gasscos NCS2020 rapport. Deres økonomiske analyse er klar på at rørledningsalternativet Polarpipe er det beste. Avgjørelsen fattes til høsten.

ENI skal drifte Goliat fra Hammerfest, hvor driftsbygningen er tilnærmet ferdig og det ansettes flere medarbeidere. Leveransen av produksjonsskipet fra Sør-Korea er utsatt, men vil ikke forsinke den planlagte driftsstarten i 2013.

I det nordlige Norskehavet er gassfeltet Marulk i drift. Gassen føres inn til Norne og videresendes i en mindre rørledning til Åsgård. Ledningen ligger nær gassfeltet Aasta Hansteen, men er ikke dimensjonert for å kunne kobles til dette feltet. Selskapet ønsker rørledning til Åsgård med transport til Kårstø for videre prosessering. Driftsstart forventes i fjerde kvartal 2016.

BPs skip for olje- og gassproduksjon, Skarv, har ennå ikke kommet i drift. Dårlig vær har gjort det umulig å koble til bunninstallasjonene, men i løpet av våren skal skipet være i drift.

MARIN

Etter det kraftige prisfallet på laks sommeren 2011, snudde trenden på høsten. Prisene steg til et nivå som ga oppdretterne gode økonomiske resultater. Samtidig ble rekordstore mengder solgt. Den betydelige produksjonsveksten i Norge har sørget for at denne vinterens slaktekvantum også er rekordhøyt. Samtidig har prisene holdt seg bemerkelsesverdig gode, med den vanskelige økonomiske situasjonen i Europa. En viktig årsak til den positive utviklingen er etterspørselsveksten i Russland, hvor eksportmengden økte med 57% i januar og 88% i februar. Russland ble dermed den største importøren av norsk laks, selv om også Frankrike kan vise til 10% vekst i importen.

Vedvarende økonomiske problemer i de viktigste salt- og klippfiskmarkedene bekymrer de norske bedriftene. De melder om importører med finansieringsproblemer og fallende kjøpekraft hos konsumentene. Dette skaper problemer med å få til en lønnsom produksjon, samtidig som store lagre gir høyere risiko for prisfall. Kredittordninger for fiskekjøpere kan på sin side resultere i for store innkjøp og for høy produksjon for dagens marked.

På den positive siden holder klippfiskkonsumet seg godt i Portugal. Dette er spesielt, med landets høye arbeidsledighet og kraftige kutt i økonomien. Samtidig er kronen sterk og fiskeprisene relativt høye.

Sysselsatte i petroleumssektoren.
Kilde: Kunnskapsparken i Bodø, SSB

	NORDLAND	TROMS	FINNMARK	NORD-NORGE
Sysselsatte i utvinning av råolje og naturgass etter arbeidssted, 2010 (4. kv.)	0	250	381	631
Ansatte i leverandørindustrien, årsverk 2010	926	293	512	1.731
Totalt antall petroleumsrelaterte sysselsatte, med arbeidssted i Nord-Norge	1.001	543	893	2.437
Sysselsatte fra Nord-Norge offshore/ukjent arbeidssted, 2010	358	73	8	439
Sum sysselsatte bosatt eller med arbeidssted i Nord-Norge, inkl. offshore 2010	1.359	616	901	2.876

Kvoteutvikling 2001 til 2012.
Kilde: ICES

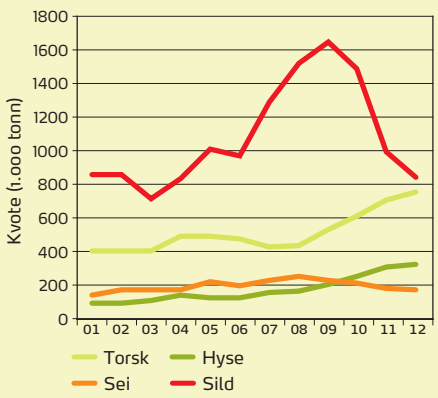

Vinterturismen blir stadig viktigere for reiselivet. Cruiseskip ved nordnorske kaier er ikke lenger noe sjeldent syn, selv midt på vinteren. Foto: Rød Tråd AS

Brasil har ved mange anledninger blitt trukket fram som et lyspunkt i klippfiskmarkedet. Landet har sterk økonomisk vekst og en klippfisktradisjon som ikke er lett å rokke. Spesielt klippfisk av sei har hatt solid markedsvekst, og det smitter også over på torsk. Sjømatrådet melder imidlertid om tapte markedsandeler for norske produkter. Salget av norsk fisk står på stedet hvil, mens produkter fra Portugal og Kina øker kraftig. Fra Portugal er det vekst i videreforedlet, ferdig utvannet fisk, mens Kina har suksess med billig revet klippfisk av pollock og andre rimelige hvitfiskarter.

De seneste årene har eksporten av fryst, ubearbeidet fisk økt kraftig. Denne trenden ser ut for å fortsette i 2012. Det er i hovedsak torsk av mindre størrelser og hyse som sendes til Kina for opptining og filetering, for så å selges og konkurrere i de samme markedene som filet fra Norge.

REISELIV

De siste års trend med vekst i reiselivsnæringen, har ytterligere forsterket seg. Hotellene i Nord-Norge økte losjiinntektene med rundt 20% både i januar og februar sammenlignet med samme måneder i fjor. Fra mars 2011 til mars i år økte det innenlandske markedet i Nord-Norge med 14%, mens det utenlandske markedet hadde en vekst på hele 50%. Nasjonalt har landsdelen vunnet markedsandeler både i innlands- og utenlandsmarkedet.

Frankrike har økt mest med 130% flere hotellovernattinger enn i samme periode i fjor. Også overnattinger fra Storbritannia har mer enn doblet seg.

Fra 2010 til 2011 økte det totale besøket fra utlandet med 8% i Nord-Norge, mens hele landet hadde en nedgang på 1%. Både Narvik, Tromsø, Alta og store deler av Øst-Finnmark kunne vise til 10% høyere hotellbelegg. Veksten fordeler seg ujevnt, og noen steder står yrkestrafikken for den store økningen. For eksempel har Brønnøysund og Sandnessjøen henholdsvis 14,3% og 7,7% vekst i antall hotellgjester. Økningen gjenspeiler seg også i trafikktallene for Brønnøysund lufthavn, og kan trolig tillegges en stadig større petroleumsvirksomhet i regionen.

I Nordland økte overnattinger av gjester på kurs eller konferanser mest, mens Troms hadde størst vekst i antall ferie- og fritidsovernattinger. Veksten vises i flytrafikken, og det er de mest sentrale byene som har størst vekst. Det er et uttalt mål å få til en helårig turisttrafikk. Eksempelvis satser Avinor og bruker nå varemerket "Northern Light Airport" for de ni største lufthavnene, og det er stor politisk velvilje bak ideen om et charterfond. Fondet skal redusere risikoen for aktører som starter flygninger til Nord-Norge. Ønsket er å ha ordningen i gang vinteren 2013.

Cruisetrafikken hadde et dårlig 2011, med 10% færre anløp og 6,3% færre reisende enn året før. Nordkapp, Lofoten og Tromsø tapte anløp mens Hammerfest og Alta fikk noen flere. Sikre prognoser for kommende sommersesong indikerer ca 30% vekst i antall anløp og passasjerer sammenlignet med i fjor. Dette skyldes at flere store skip er tilbake i seiling etter unntaksåret 2011.

Antall passasjerer, eksl. transfer.
Kilde: Avinor

LUFTHAVN	ANTALL PASSASJERER	ØKNING 2010-2011
Brønnøysund	105.199	26,5%
Mo i Rana	96.910	5,8%
Bodø	1.097.744	5,0%
Harstad/Narvik, Evenes	546.728	7,2%
Bardufoss	193.587	2,8%
Tromsø	1.359.111	9,2%
Alta	313.622	3,0%
Kirkenes	236.005	5,8%
Lakselv/Banak	57.373	19,2%
Longyearbyen	124.520	-0,1%

Foto: Istockphoto.com

VAREHANDEL

Tjenestetilbudets innhold og omfang styres av etterspørsel og kjøpekraft, og de personrettede tjenestene relaterer seg til husholdninger og konsumenter. Fjorårets lønnsvekst, lave rente og økende tiltro til at gjeldskrisen ikke ville ramme oss, bidro til å opprettholde konsumet. Det gjenspeiles da også i veksten i varehandel og nybilsalg.

Kjøpesentre har vokst fram i en rekke av byene i nord. Særlig City Nord i Bodø har opplevd en formidabel omsetningsvekst siden ferdigstillingen i 2011. Samtidig viser Kvarud Analyses tall fra mars 2012 en klart større vekst i detaljhandelen utenfor kjøpesentrene.

I varegruppene klær, sko og vesker er trenden aller tydeligst; konsumentene trekker til sentrumsbutikkene framfor kjøpesentrene. Også i byggevaresektoren er det vekst, helt på linje med SSBs makroøkonomiske framstillinger.

LANDBRUK

Landbruksnæringen omstruktureres og effektiviseres. Det blir færre bønder, brukene blir større og mer spesialiserte, og for Nord-Norges del mer industrialiserte. Trendens politiske forankring bekreftes i siste landbruksmelding, hvor det uttalte målet er å øke landbrukets produksjon, konkurransekraft og verdiskaping.

Nordland er landbruksfylket i nord. Her øker antallet gris og sau mens det går ned i de to andre fylkene. Landsdelens melkekyr er redusert med 25% fra 2000 og antall bønder med 26%. Samtidig er volumet av melkeproduksjonen kun redusert med 1%.

Det stilles nye krav til næringen, blant annet fra stadig flere konsumenter som vektlegger dyrevelferd. Økt press forventes å medføre ytterligere endringer i næringen. Et eksempel er innføring av regelen om maksimum åtte timer transport fra produksjonssted til slakteri.

Endringene skjer ikke bare innad i næringen. Også de store mottakerne av landbruksprodukter har endret seg. 70 meierier er lagt ned siden 1990. I region Nord er det nå bare fem Tine-meierier igjen; Sømna, Sandnessjøen, Storsteinnes, Alta og Tana.

Nortura har i dag tre gjenværende slakterier i Nord-Norge; Karasjok, Målselv og Hemnes. Hålogaland Slakteri ønsket å overta Norturas anlegg på Sortland, men dette initiativet strandet. Tre private nordnorske slakterier er i drift på Storslett, Leknes og i Brønnøysund. Eggmottaket på Silsand ble lagt ned i 2011, og egg som produseres i Nord-Norge blir nå sendt til Namsos for pakking.

Kjøpesentre. Omsetning i millioner kroner inkl. mva.
Kilde: Kvarud Analyse

		2007	2008	2009	2010	2011
Cuben Kjøpesenter	Brønnøysund	107	107	114	100	
City Nord	Bodø	787	766	776	811	1.098
Glasshuset	Bodø	670	616	654	663	634
Amfi Narvik	Narvik	372	378	381	368	347
Nerstranda	Tromsø	436	410	422	437	453
Amfi Pyramiden	Tromsø	512	479	518	527	569
Amfi Mo i Rana [1)]	Mo i Rana	287	294	296	461	429
Amfi Alta	Alta	361	350	406	655	684
Nissen Hammerfest	Hammerfest	165	188	200	200	
Amfi Kirkenes	Kirkenes	165	181	186	193	194

1) Tall for 2007-2009 gjelder Amfi Meyer.
2010-2011 gjelder Amfi Mo i Rana (Amfi Meyer og Domus Mo i Rana)

Byggeareal i Nord-Norge, boliger og andre bygninger.
Kilde: SSB

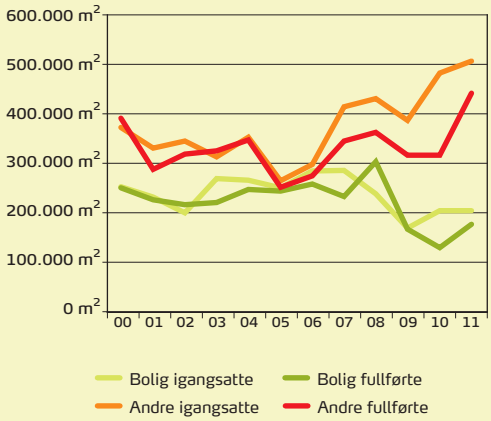

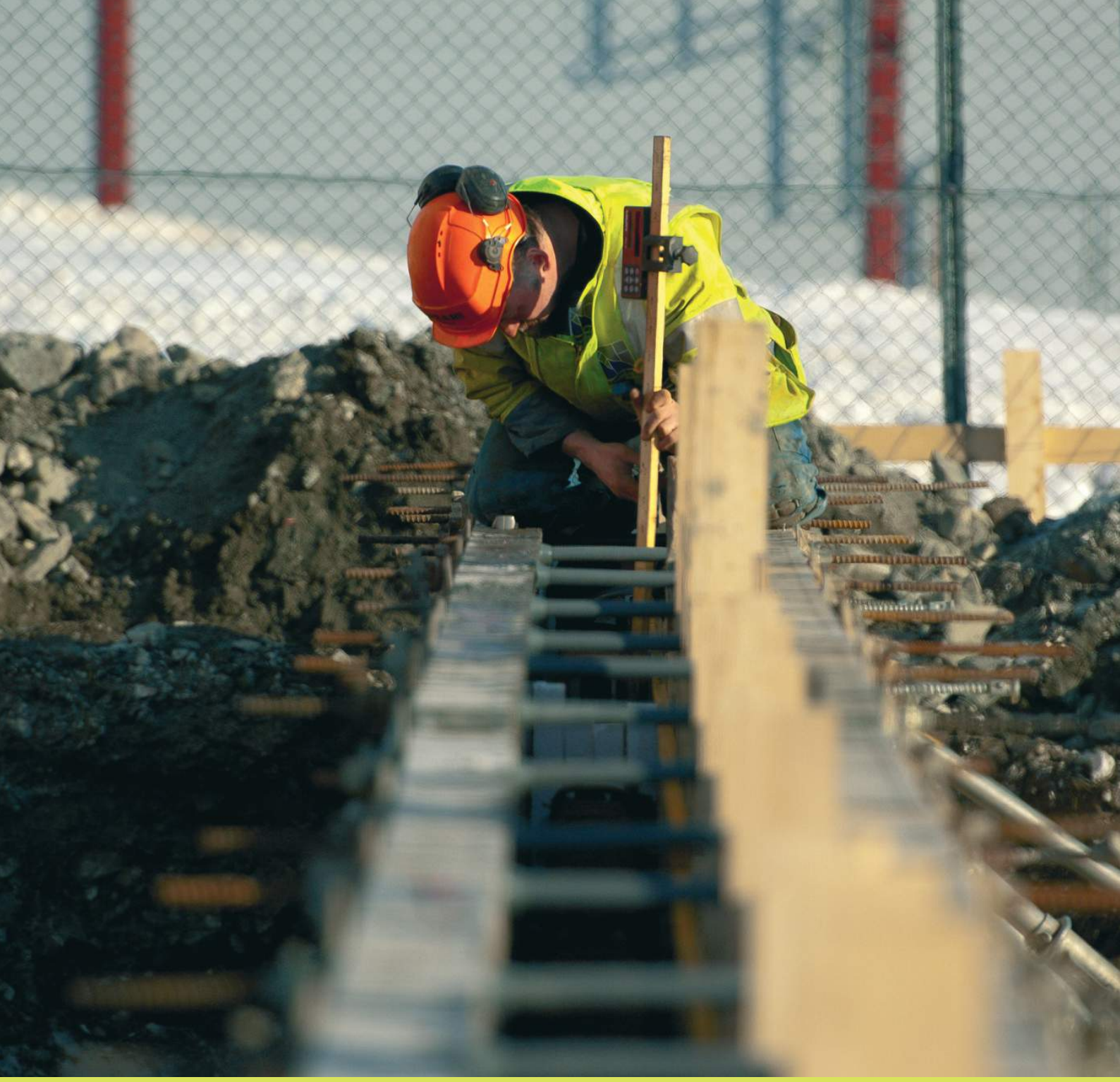

Det er sterk aktivitetsøkning i bygg og anlegg, og det er oppføring av større bygninger som er årsaken til at byggebransjen går godt i nord. Foto: Gaute Bruvik

BYGG OG ANLEGG

Bygg- og anleggsbransjen i Nord-Norge går godt. Ledigheten er 25% lavere enn for to år siden, noe som vitner om en sterk aktivitetsøkning. Bedriftene utlyste 23% flere stillinger i 2011 enn året før, men konkurstallene har ligget på samme høye nivå siden 2009.

Boligbyggingen er fortsatt lav i landsdelen. Aktiviteten er, med 1.546 igangsatte boliger, uendret fra 2010 til 2011. Dette er 39% under toppåret 2006. Det er Tromsø som er hardest rammet av stopp i boligbyggingen. De fire siste årene er 800 boliger påbegynt, mot 3.250 i forige fireårsperiode. Alle de største kommunene, bortsett fra Rana, har hatt markant nedgang i relative tall.

Til tross for den sterkt reduserte byggingen, har Tromsø fortsatt den høyeste aktiviteten. Kommunen kunne vise til 229 igangsatte boliger i 2011 mens Bodø, med nest høyeste aktivitet, hadde 156, Alta 99 og Målselv 96 igangsatte boliger.

Det er den store økningen i oppføring av større bygninger som er årsaken til at byggebransjen gjør det bra selv med lav boligbygging. Tromsø peker seg ut med bygging og utvidelse av kjøpesentrene K1 og Jekta, og i Bodø har City Nord blitt større. Nye barne- og ungdomsskoler i Svolvær og Kirkenes gjør også sitt til at bransjen hadde nok å gjøre i fjor. Arealet for større oppstartede bygninger har økt med 5% fra 2010 og 30% fra 2009.

Statnett har fått konsesjon av NVE til bygging av kraftledning fra Ofoten til Hammerfest for å bedre forsyningssikkerheten for strøm i Nord-Norge. Her vil det være muligheter for nordnorsk anleggssektor. Ledningen er planlagt ferdigstillt i 2015, og vil ha en totalkostnad på 8,2 mrd kroner. I tillegg planlegges en sidegren til Varangerbotn og Skogfoss i Øst-Finnmark.

Statens vegvesen utlyser snart byggingen av Hålogalandsbrua. På dette store prosjektet antas det at kontraktene vil ha en ramme på 1 til 1,5 mrd kroner.

Ordrereservene, altså verdien av ikke ferdigstilte oppdrag, er større enn siste tiår for både bygg og anlegg, og henholdsvis 13% og 10% høyere enn for fem år siden.

To helseforetak er blant landsdelens største bedrifter, med en verdiskaping på over 1 mrd kroner.

Foto: NTB scanpix

STRAMHET OFFENTLIG SEKTOR

Sesongjusterte tall. Kilde: NAV

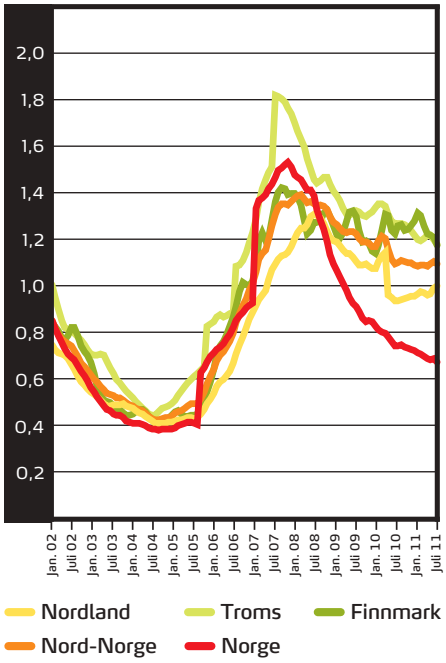

OFFENTLIG SEKTOR

Sysselsettingen i offentlig sektor økte i 2011, både på landsbasis og i Nord-Norge. Nasjonalt var den prosentvise veksten litt større enn i privat sektor, og foreløpige tall indikerer det samme for Nord-Norge. Årsaken var redusert vekst i privat sektor. Dette innebærer en utfordring for offentlig velferdsproduksjon, siden den er basert på inntekter fra privat sektor.

Det viser også at offentlig sektor er mindre konjunkturavhengig og har en annen utviklingsdynamikk enn privat sektor, siden det i stor grad er endringer i behovet for offentlige tjenester som bestemmer sektorens utvikling.

Antall sysselsatte i kommuner og fylkeskommuner, altså kommunal sektor, har økt i Nordland og Troms det siste året, mens situasjonen i Finnmark er uendret. Det er først og fremst helse- og sosialtjenestene som har vokst, mens skoler og øvrig kommunal sektor ikke har endret seg vesentlig. Det viser at sysselsettingen i landsdelens kommunale sektor i stor grad følger de demografiske endringene. Flere eldre og færre barn og unge, vrir de kommunale tjenestene stadig mer mot helse og pleie. Foreløpige tall indikerer samme utvikling i statlig sektor, hvor det primært er spesialisthelsetjenestene i helseforetakene som har hatt vekst.

Sykehusene ble i 2008 organisert i helseforetak, som egne økonomiske enheter. Av de seks største bedriftene i Nord-Norge, er to helseforetak. Universitetssykehuset i Nord-Norge og Nordlandssykehusene hadde over 1 mrd kroner i verdiskaping, og den største bedriften i Finnmark var Helse Finnmark med en verdiskaping på 900 mill kroner.

De siste fem årene har offentlig sektor vært preget av landsdelens stramme arbeidsmarked, med større tilgang på ledige stillinger enn arbeidsledige. Nasjonalt endret lavkonjunkturen noe på dette, men i Nord-Norge har stramheten holdt seg høy. Her har tilbudet av relevant arbeidskraft og etterspørselen i offentlig sektor vokst omtrent like mye siste år.

Det er fortsatt flere ledige stillinger enn arbeidsledige i det offentlige segmentet i Troms og Finnmark, mens Nordland har balanse i tilbud og etterspørsel. På landsbasis er det derimot noe flere arbeidsledige enn ledige stillinger, fordi det nasjonale tilbudet av offentlig innrettet arbeidskraft er blitt større.

Etterspørselen etter helsepersonell, omsorgsarbeidere og lærere er fortsatt stor og dominerende i det offentlige. Sykepleiere og annet helsepersonell er de mest etterspurte yrkesgruppene i det offentlige i Nord-Norge og etterspørselen er stigende. Offentlige arbeidsgivere som forsøker å rekruttere innenfor samme områder som privat sektor, for eksempel ingeniører og økonomer, opplever sterk konkurranse fra vekstnæringer som jakter på samme kompetanse. Kombinert med et stramt offentlig arbeidsmarked, vil dermed rekruttering av kompetent arbeidskraft fortsatt være en stor utfordring for den offentlige sektoren i Nord-Norge.

Avhengig av innflytting

Foto: NTB Scanpix

Folketallet i Nord-Norge stiger fortsatt, samtidig som arbeidsledigheten går ned. Studentmassen ved universitetene og høgskolene vokser, men ikke nok til å fylle de ledige kompetansearbeidsplassene. Når bedriftene forventer høyere sysselsetting de neste årene, vil den voksende aktiviteten i nord gjøre landsdelen stadig mer avhengig av arbeidsinnvandring. Samtidig blir det stadig flere arbeidstakere fra andre steder i Norge. I dag arbeider rundt 5.000 personer med bostedsadresse i Sør-Norge i landsdelen.

Folketallet vokser i stabilt tempo. Ved nyttår var det 2.506 flere innbyggere i Nord-Norge enn ett år tidligere. Økningen kommer i hele landsdelen. Mens befolkningsveksten i Troms var på 0,7% var den 0,5% og 0,4% i Finnmark og Nordland.

SSBs middelalternativ for befolkningsframskrivinger antyder en fortsatt vekst i landsdelens folketall, med en økning på 5,6% fra dagens 470.757 til 497.000 om 10 år. Det vil bli flere eldre, men også aldersgruppen 20-66 år vil øke. Veksten i arbeidsfør befolkning vil imidlertid avta og på sikt skape utfordringer for arbeidslivet, særlig i de små kommunene.

Etter noen år med reduksjon økte utflyttingen sørover i fjor, noe en liten innflyttingsvekst ikke greide å demme opp for. 2.652 personer dro mot sør, 356 flere enn året før.

I Finnmark var denne flyttestrømmen hele 62% større enn i 2010. Særlig unge i etableringsfasen flytter til Sør-Norge. Attraktive jobber i petroleumsindustrien kan bidra til å beholde ungdom i landsdelen. Unge i Finnmark oppgir da også jobbmuligheter som viktigste faktor ved valg av bosted.

Fødselsoverskuddet i landsdelen ble på 827 i 2011, en nedgang på 211 fra 2010. Bare i Nordland økte fødselsoverskuddet, men den totale befolkningsveksten holdes likevel oppe av innflytting fra utlandet.

Flere flytter til Norge

Nettoinnvandringen har steget hvert år de siste fem årene, og i Nord-Norge endte totalen på 4.316 personer i fjor. 58% av nordlendingene med innvandrerbakgrunn kommer fra et europeisk land, hovedsakelig fra Sverige og Øst-Europa, mens 25% kommer fra Asia og 13% fra Afrika. Innvandrere og sysselsatte på korttidsopphold gjør det mulig for næringer med store sesongvariasjoner å øke kapasiteten når det trengs.

SSBs regionale framskrivinger viser at det blir flere innvandrere og barn med innvandrerforeldre fram mot 2020. En nordnorsk innvandrerbefolkning på 30.523 i 2011 vil i følge middelalternativet bli til 51.000 i 2020, 58.000 i 2030 og så synke til 55.000 i 2040. Denne veksten vil komme i hele landsdelen. En forutsetning for tallene er at mange vil flytte videre ut av landsdelen.

Av de som kommer til Nord-Norge fram mot 2020, vil 7.000 komme fra Øst-Europa, 12.000 fra Asia, Afrika og Sør-Amerika, mens bare 2.000 vil komme fra Vest-Europa, Nord-Amerika, Australia og New Zealand.

Det er store kontraster mellom arbeidsledigheten i Norge og ute i Europa. Der er ledighetskøene lange, mens norske bedrifter sliter med å få tak i nok folk.

Innvandring viktig for distriktene

Den varslede innvandringen vil kompensere for flyttingen fra nordnorske kommuner. Sentralisering og en stadig eldre befolkning øker behovet for arbeidskraft i distriktene. Med null netto innvandring beregner SSB at 47 av de 55 minst sentrale kommunene vil ha færre innbyggere i 2020 enn i dag. Når innvandringen tas med reduseres antallet til 36 av 55.

Fortsatt innvandring motvirker også eldrebølgen. Innflytterne vil i gjennomsnitt være yngre enn den eksisterende befolkningen. De vil dermed øke andelen innbyggere i arbeidsfør alder, noe som trengs med høyere aktivitet i regionen. Spørsmålet blir hva som skjer når innvandringen avtar fram mot 2030.

Flere i arbeid, færre ledige

Fra 2010 til 2011 ble det 5.000 flere arbeidstakere i landsdelen. Samtidig gikk den månedlige ledigheten ned med 292 i snitt, til 6.576 i 2011. Også blant unge gikk ledigheten ned, fra 2,5% i 2010 til 2,3% i 2011. I Troms var ledigheten 2,2%, i Nordland 2,8 og i Finnmark 3,2. Det nasjonale snittet var 2,7%, og dermed kom Troms bedre ut enn landet som helhet. I 2011 var det kun i februar at ledigheten i Nord-Norge var høyere enn i samme måned i 2010.

Stor aktivitet har redusert arbeidsledigheten i de største kommunene, Tromsø, Bodø, Rana, Harstad og Alta, med til sammen 260 personer.

Optimisme for 2012

Den høye aktiviteten kommer også til syne i flere utlyste stillinger. Totalt ble det 5% flere i 2011, og innen industri, bygg og anlegg og transport var økningen over 20%. Oppgangen kommer etter noen år med færre stillinger, noe som tyder på at bedriftene forventer gode år framover.

Flere utlyste stillinger gjenspeiles særlig i bygg og anlegg og transport, der ledigheten gikk ned med henholdsvis 17% og 13% i 2011. Presset i bygg- og anlegg er ikke overraskende, siden bransjen i Nord-Norge har de største ordrereservene på ti år.

Optimismen i bedriftene harmonerer godt med NHOs økonomibarometer. Her svarer 35% av 285 spurte nordnorske bedrifter at de forventer økt sysselsetting i løpet av året, mens 40% forventer vekst i 2013. Bare 18% ser for seg en nedgang i år.

NAVs prognoser for arbeidsmarkedet anslår at sysselsettingsveksten vil fortsette i de nordnorske fylkene. Høy aktivitet i bygg og anlegg og varehandel, og økt privat forbruk pekes på som årsaker til fortsatt vekst. I Finnmark er spesielt olje- og gassnæringen driveren i arbeidsmarkedet.

Lav arbeidsledighet gjør det vanskelig å skaffe kvalifisert arbeidskraft, og kan dermed dempe den forventede sysselsettingsveksten.

Sesongjustert arbeidsledighet.
Kilde: NAV og SSB

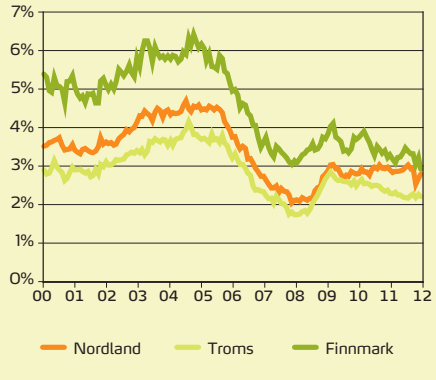

Kvartalsvis befolkningsutvikling, Nord-Norge.
Kilde: SSB

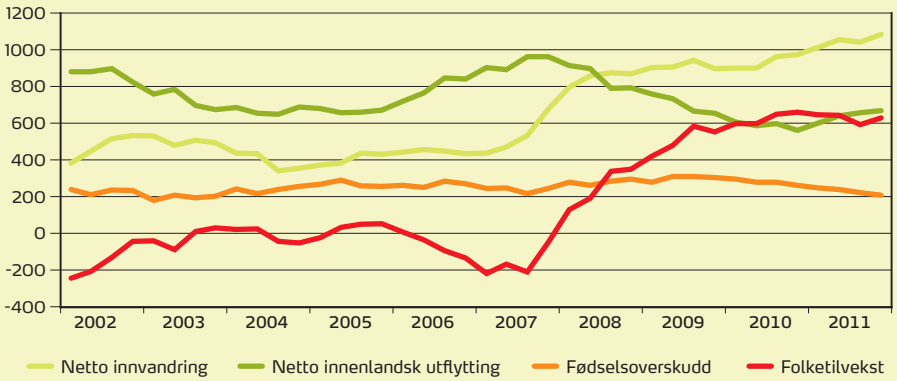

Også Nord-Norge blir stadig mer avhengig av innvandring og innpendling for å mette behovet for arbeidskraft. Foto: Istockphoto.com

Rekordlavt sykefravær

Flere nye uføre gjorde at andelen mottakere av uførepensjon steg noe i 2011. I Nordland, Troms og Finnmark ligger den på henholdsvis 12,8%, 11,9% og 12,1% i aldersgruppen 18 til 67 år. Dette var 0,2 prosentpoeng høyere enn ved utgangen av 2010 i Nordland og Troms, mens Finnmark var uendret.

Nasjonalt er andelen uføre 9,5%. Nord-Norge ligger altså godt over landsgjennomsnittet. Dersom andelen i nord ble redusert til nasjonalt nivå, ville det tilsvart en økt arbeidsstyrke på 8.600 personer.

Siste halvår i fjor var sykefraværet rekordlavt, og på landsbasis var andelen tapte dagsverk den laveste siden 2004. Også Nord-Norge hadde lavt fravær, selv om nivået lå høyere enn landet sett under ett. I fjerde kvartal gikk fraværet ned med 5,5% i Nordland, 9,6% Troms og 7% i Finnmark, sammenlignet med samme kvartal i 2010.

Særlig i primærnæringene og industrien falt sykefraværet kraftig, med 22% og 16% nedgang i legemeldt sykefravær. Noe av nedgangen skyldes en mild influensasesong etter nyttår i år, mens en annen årsak som utpeker seg er IA-avtalen. Sykefravær er imidlertid et komplekst felt med mange årsakssammenhenger, og på den andre siden av skalaen finner man bergverk og utvinning, der fraværet økte med 13%. Undersøkelser viser en sammenheng mellom sykefravær og lav arbeidsledighet. Svært lav ledighet synes å bidra til et noe høyere sykefravær.

Flere tar utdanning

Det er nå 15% flere registrerte studenter ved nordnorske høgskoler og universiteter enn i 2007. Det ble riktig nok færre nye studenter i fjor. 7.966 var en klar tilbakegang fra toppåret 2010 med 8.710 nye studenter. Når studentmassen likevel øker tyder det på at flere tar lengre utdanninger. Utenlandske studenter utgjorde 10,1% av studentmassen ved studiestedene i 2011, mot 8,8% i 2010.

Deltakelsen i videregående opplæring viser også positive tendenser. Andelen 16-18-åringer under opplæring gikk opp fra 87,8% i 2010 til 89,0% i fjor.

ARBEIDSLEDIGHET

2,2% TROMS

2,8% NORDLAND

3,2% FINNMARK

I Finnmark og Troms er 68% av befolkningen i arbeid, mens Nordland har en sysselsettingsrate på 66%.

BEFOLKNINGEN I NORD-NORGE

2012: 470.757

2022: 497.000

EN ØKNING PÅ 5,6%

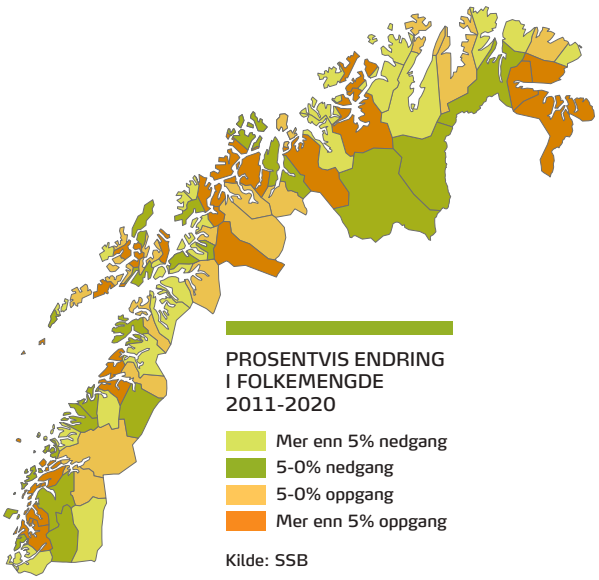

Summert

I dette konjunkturbarometeret har vi kartlagt og sett nærmere på den nordnorske industriproduksjonen. Noe som kommer klart fram er at majoriteten av selskap enten er eid av multinasjonale selskap eller av nasjonale foretak.

Det framheves også at samarbeid med kunnskapsinstitusjoner og i klynger er nødvendig for videre drift og konkurransekraft. Vi ser at nordnorsk verdiskaping i 2012 i økende grad er en kunnskapsproduksjon. Dette er da også en del av en nasjonal strategi; Norges økonomiske framtid ligger i et næringsliv som er kunnskapsbasert.

Tradisjonell industri har problemer. Norsk arbeidskraft blir i noen sammenhenger utkonkurrert av arbeidstakere fra andre land. Vi ser også at internasjonale avtaler forhindrer vår kraftkrevende industri i å utnytte konkurransefortrinnet med billig energitilgang. Dette begrunnes både med konkurransevridning og klimahensyn.

Det er sterk vekst hos leverandørbedriftene som er rettet mot den nasjonale petroleumsvirksomheten. Denne utviklingen ser ut til å følge aktivitetene nordover. Flere av industribedriftene på Helgeland dreier sin virksomhet mot petromarkedet og melder om vekst. Investeringene i petroleumssektoren er høye og økende, med stor betalingsvillighet for både arbeidskraft og leveranser. Dette kan skape en todeling i økonomien, med markante lønnsskiller.

Vi skisserer altså et økende kunnskapselement i sektorene, og flere initiativ tar sikte på å bedre kontakten mellom næringsliv og forskning fordi det gagner alle parter. Samtidig tyder tall fra Norges forskningsråd på at forskningsinnsatsen fra det offentlige ikke på noen måte er jevnt distribuert. Nordland er industrifylket, men har lavest forskningsinnsats i forhold til industriens verdiskaping.

Årets nedtur har vært RECs nedlegginger, og oppturen er Statoils reorganisering som gjør Harstad til det fjerde driftsmiljøet for petroleum i Norge.

Mette Ravn Midtgard
Redaktør
Norut

Tabeller og grafer
På utbrettsidene presenteres flere viktige makroøkonomiske data.

Konjunkturbarometeret utarbeides av forskningsinstituttene Norut, Nordlandsforskning og Nofima, på vegne av SpareBank 1 Nord-Norge og Innovasjon Norge. Tematikken som er belyst i dette nummeret, Industri i nord, er ønsket av oppdragsgiverne mens forskerne har stått fullstendig fritt i sine tilnærminger.

Vi har også denne gangen hatt et godt samarbeid med NAV Troms, noe vi er både avhengige av og takknemlige for. En rekke andre instanser og personer har vært behjelpelig med statistikk, innspill og oppklaringer. Konjunkturbarometeret er ingen statisk øvelse og samarbeid med andre er essensielt. Takk til dere alle.

Redaksjonen ble avsluttet 27. april 2012.

norut
NORTHERN RESEARCH INSTITUTE

Mette Ravn Midtgard
Redaktør

Heidi Rapp Nilsen

Stig Karlstad

Sindre Myhr

Ivar Lie

Jarle Løvland
NORDLANDS FORSKNING
Nordland Research Institute

Øystein Hermansen
Nofima

Nærings- og fylkesfordelt industrisysselsetting 2010

Kilde: SSB

BRANSJER	NORDLAND	TROMS	FINNMARK	N-NORGE
Næringsmiddelindustri	3.270	1.821	1.040	6.131
Maskinreparasjon og -installasjon	811	451	207	1.469
Metallindustri	1.101	137	2	1.240
Kjemisk industri	967	62	8	1.037
Metallvareindustri	709	171	63	943
Trelast- og trevareindustri	674	187	34	895
Mineralproduktindustri	457	203	164	824
Trykking, grafisk industri	289	131	32	452
Maskinindustri	266	95	37	398
Data- og elektronisk industri	291	29	1	321
Gummivare- og plastindustri	197	86	32	315

Makroøkonomiske hovedstørrelser, Norge

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før og nivå. Kilde: SSB

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Konsum i husholdninger	3,7	2,2	3,2	4,0	3,9	4,0
Bruttonasjonalprodukt	0,7	1,6	2,2	2,0	2,4	2,7
Sysselsatte personer	-0,1	1,4	1,1	1,4	1,3	1,4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	**3,6**	**3,3**	**3,4**	**3,5**	**3,5**	**3,4**
Årslønn	3,7	4,3	3,6	3,7	4,4	4,9
Konsumprisindeksen (KPI)	2,5	1,2	1,3	1,7	2,1	2,6
Boligpris	8,3	8,0	5,5	5,8	5,8	6,7
Bruttoinvestering i bolig	-2,2	22,0	6,6	4,8	6,1	6,0
Husholdn. disp. realinntekt	3,5	4,0	3,6	3,8	3,7	2,7
Utlånsrente, banker (nivå)	**3,4**	**3,6**	**3,8**	**4,0**	**4,6**	**5,3**

ODs anslag totale uoppdagede ressurser

Nordsjøen, Norskehavet og Barentshavet. Eksl. Jan Mayen/delelinjen
Kilde: OD

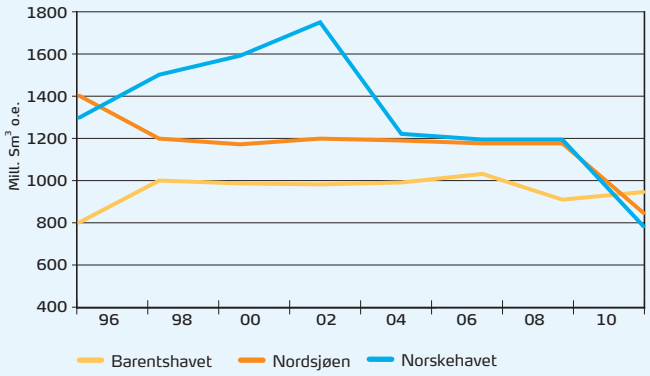

Renter, historisk og prognoser

Kilde: Norges Bank, SSB

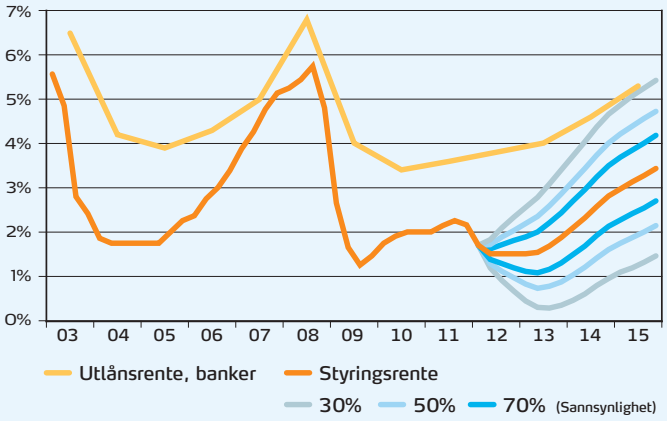

Ordrereserver kvartalsvis, bygg og anlegg

Indeks. Kilde: SSB

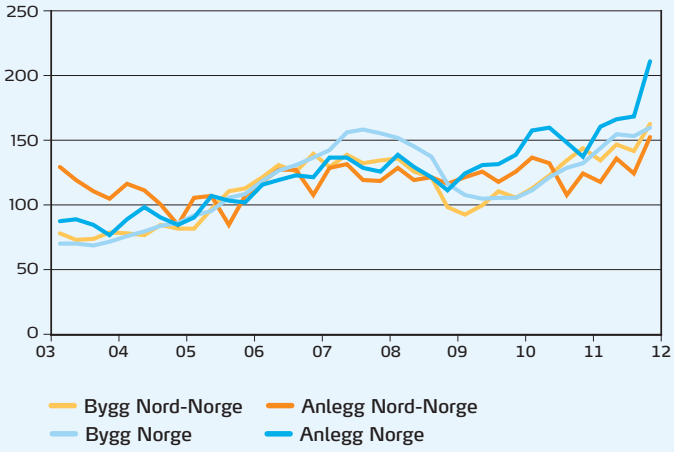

Salg av nye personbiler og varebiler

Sesongjusterte tall. Kilde: OFV

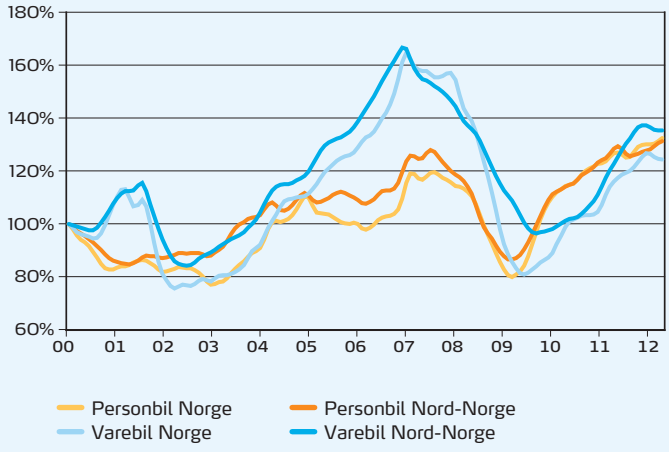

Bergverksressurser i Nord-Norge

Kilde: NGU

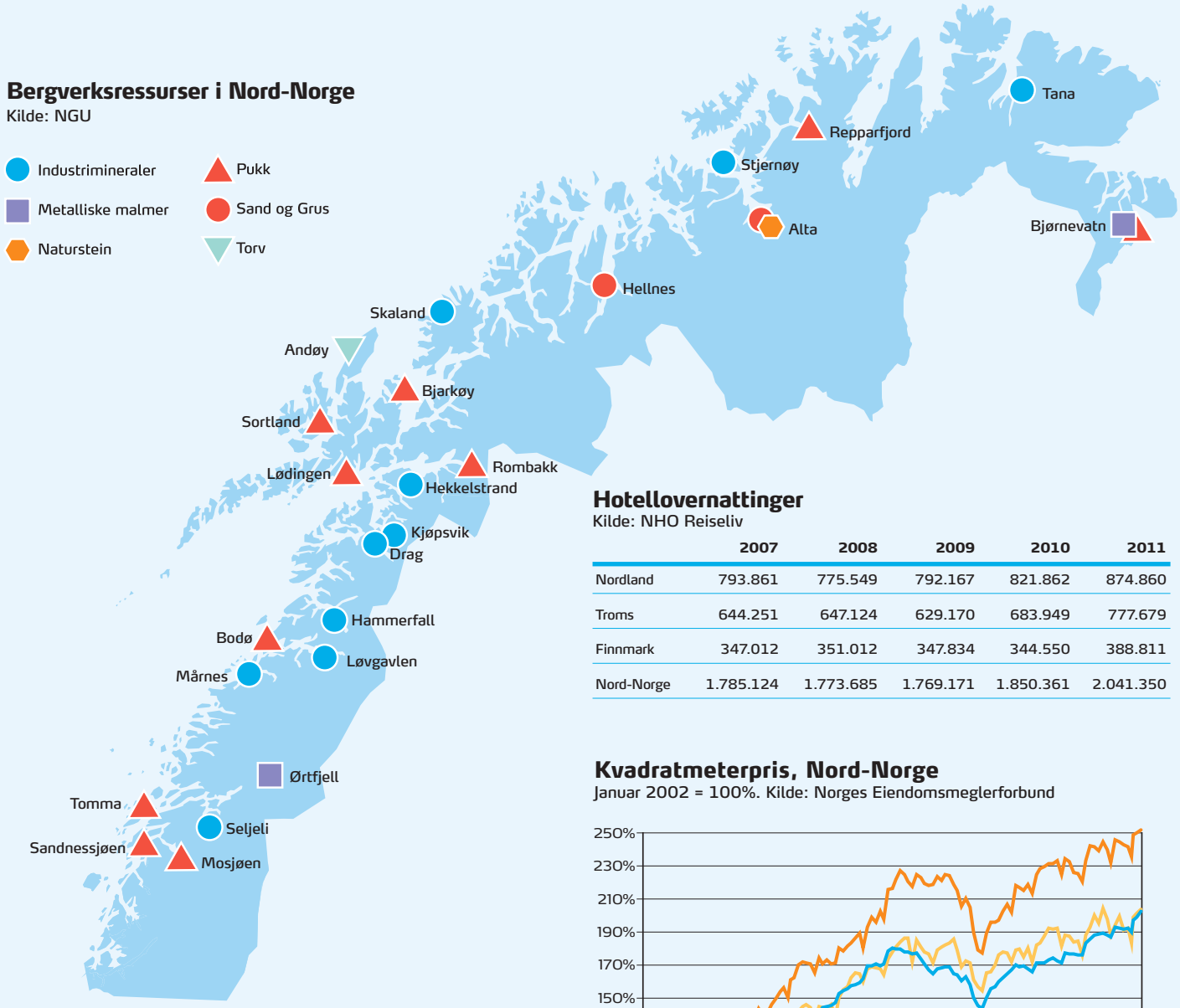

Hotellovernattinger

Kilde: NHO Reiseliv

	2007	2008	2009	2010	2011
Nordland	793.861	775.549	792.167	821.862	874.860
Troms	644.251	647.124	629.170	683.949	777.679
Finnmark	347.012	351.012	347.834	344.550	388.811
Nord-Norge	1.785.124	1.773.685	1.769.171	1.850.361	2.041.350

Kvadratmeterpris, Nord-Norge

Januar 2002 = 100%. Kilde: Norges Eiendomsmeglerforbund

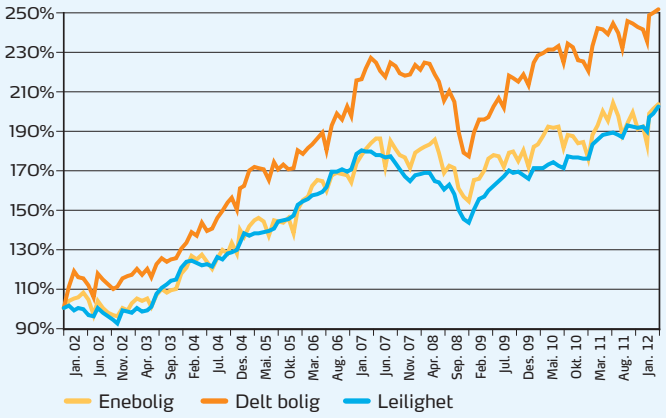

Utlyste stillinger og helt arbeidsledige per mnd.

Sesongjusterte tall. Kilde: NAV, SSB og egne beregninger

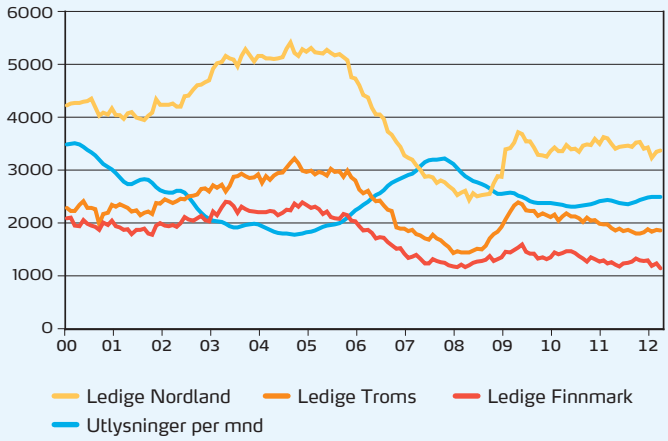

Registrerte arbeidsledige i prosent

Sesongjusterte tall. Kilde: Eurostat, Banco Central do Brasil

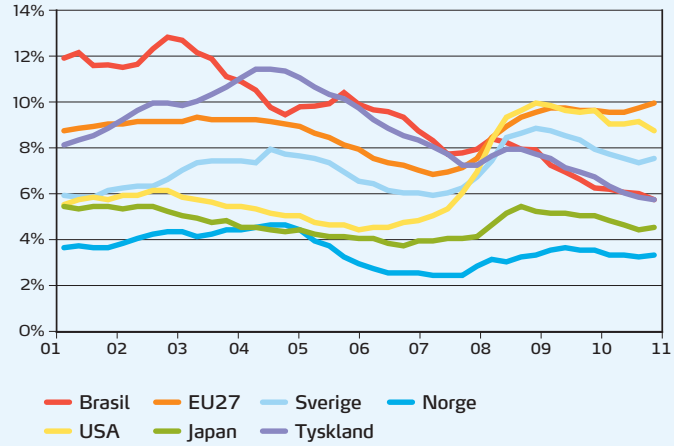

SpareBank 1
NORD-NORGE

www.snn.no | www.kbnn.no